

VERSLAG VAN DE OPENBARE VERGADERING VAN DE GEMEENTE DORDRECHT - DORDTSE DINSDAG D.D. 26 MAART 2024

Vergaderzaal 5

1. Raadsinformatiebrief over Voortgang traject op weg naar Perspectiefnota- raadsinformatiebrief

Voorzitter: Mevrouw Van Vugt-Roose
Commissiegriffier: Mevrouw Vermeulen
Verslag: NotuBiz

Aanwezig:

Mevr. Boom-Vos (VVD)
Dhr. Van Dam Timmers (CDA)
Dhr. Hartmeijer (SP)
Dhr. In 't Veld (VSP)
Mevr. Koene (Gewoon Dorcht)
Dhr. Kolkiliç (DENK)
Mevr. Lammens-Oostdijk (VVD)
Dhr. Van der Meer (GroenLinks)
Mevr. Nieuwland-van den Bosse (CU/SGP)
Mevr. Schnabel (PvdA)
Dhr. Stam (Fractie van Waardhuizen)
Dhr. Tutupoly (Op ons Eiland)
Dhr. Venderbos-Lambinon (PvdD)
Dhr. Wringer (Beter Voor Dorcht)

Ambtelijke ondersteuning: Dhr. Brouwer, Dhr. Van Genderen

Portefeuillehouder: Wethouder Heijkoop.

De voorzitter: Goedenavond iedereen. Het is één minuut voor de officiële start, maar het lijkt erop dat iedereen er is, dus allemaal van harte welkom. Ik heb vanavond een heel verhaal even af te steken voordat we echt beginnen, dus ik wil daar ook tijd en geduld voor vragen om dat even met elkaar door te nemen. Ik heet ook welkom wethouder Heijkoop namens college. Ook de stadscontroller de heer Brouwer en de projectleider van de ombuigingen Erik-Jan van Genderen. We gaan straks ook nog even een rondje voorstellen doen. Dat doe ik, ik ga eerst even toelichting geven en dan doen we het voorstellen. Dan zitten die namen er misschien nog iets verser in. We worden vandaag geïnformeerd over de raadsinformatie brief voortgang traject op weg naar de perspectiefnota. Deze brief is ons aangeboden in het kader van stap drie van het eerdere raadsvoorstel en dat heet doorlopen route naar kadernota 2025. Dus we zitten in stap drie. Omdat er bij verschillende raadsleden verwarring bleek over de naamgeving perspectiefnota kan ik hier nog een keer bevestigen dat perspectiefnota en kadernota, daarmee wordt hetzelfde bedoeld. Dus er zijn nog verschillende stukken in omloop waar die termen door elkaar gebruikt worden, maar het is hetzelfde.

Wat staat er over stap drie in dat eerdere raadvorstel? Daar staat stap drie is beeldvormend en een opiniërend gesprek in gesprek met gemeenteraad en stad. We zullen in maart de resultaten van de eerste twee stappen langs de lijn van de huidige begrotingsprogramma's aanleveren. Onderdeel hiervan kan zijn het beschrijven van scenario's om met potentieel grote opgave als de onderhouds- en vervangingsinvesteringen om te gaan. De gemeenteraad kan zich op basis hiervan uitspreken over de wenselijkheid van diverse maatregelen. Het voorstel van het college is dat dit ook het moment is waarop de stad mee kan praten over de nemen maatregelen. Dan gaan we straks naar twee presentaties, maar voordat we dat doen gaan we eerst een rondje voorstellen doen. Dus ik begin hier links van me.

Mevrouw Vermeulen: Laurette Vermeulen, commissiegriffier.

De heer Wringer: Jan-Willem Wringer, Beter Voor Dordt.

De heer Stam: Marco Stam, Fractie van Waardhuizen.

De heer In 't Veld: Richard In 't Veld, VSP.

De heer Hartmeijer: Raymond Hartmeijer, SP.

De heer Venderbos-Lambinon: Cees Venderbos-Lambinon, Partij voor de Dieren.

De heer Van Dam Timmers: Jan van Dam Timmers, CDA Dordrecht.

Mevrouw Koene: Irene Koene, Gewoon Dordt en ik wil graag ook straks antwoord op de vraag wat we dan of perspectiefnota of kadernota gaan noemen.

De heer Kolkiliç: Masum Kolkiliç, DENK.

De heer Tutupoly: Gersom Tutupoly, Op ons Eiland

Mevrouw Nieuwland-Van den Bosse: Eline Nieuwland, ChristenUnie/SGP.

Mevrouw Boom-Vos: Karin Boom, Dordtse VVD.

Mevrouw Lammens-Oostdijk: Jeanine Lammens, Dordtse VVD.

De heer Van der Meer: Frans-Bauke van der Meer, GroenLinks.

Mevrouw Schnabel: Marije Schnabel, Partij van de Arbeid.

De heer Brouwer: Stefan Brouwer, ambtelijke ondersteuning.

De heer Van Genderen: Erik-Jan van Genderen, ambtelijke ondersteuning.

De heer Heijkoop: Peter Heijkoop, namens het college.

De voorzitter: Franciske van Vugt, vanavond hier voorzitter. We gaan straks naar het volgende onderdeel van deze vergadering. Dat zijn de twee president... Nee, we gaan

eerst naar een woordje van de wethouder. Die geeft een introductie op het onderwerp. Die zal meteen antwoord geven op de vraag van mevrouw Koene. Het gaat om beeldvorming, dus let op met het stellen van vragen, want het kan zomaar politiek worden. Daarna krijgen we twee presentaties. De eerste over de financiële informatie, de omvang van de opgave, de afwegende context, ook in relatie tot het VNG advies. U heeft dat ook kunnen lezen. Bereid je wel voor, maar zet het nog niet meteen in gang. En over het voorgestelde proces. De tweede presentatie gaat over het totaaloverzicht. En dan wil ik tussen de presentaties in ook een knip geven om vragen te stellen over de eerste. Dan begin ik met het woord aan de wethouder. Tien minuten?

De heer Heijkoop: Nee, voorzitter, ik hou dat veel korter. Ik ben altijd kort van stof. Dat weet u. Nee, enkele inleidende zinnen. Perspectiefnota, kadernota af en toe sla ik me nog op mijn hoofd dat ik daarmee gekomen ben. Want in het college geeft het ook voortdurend verwarring. Daar zijn we er inmiddels nu doorheen, maar kan me de verwarring bij uw raad ook heel goed voorstellen. Vorig jaar heeft u nog het voorstel route naar kadernota 2025 vastgesteld, maar per januari hanteren we perspectiefnota. Dat is niet zozeer omdat we vernieuwing om vernieuwing, omdat we zin hadden in een andere naam. U heeft een aantal verbeteringen in de P&C cyclus doorgevoerd. En één van die verbeteringen is dat de perspectiefnota zijn de plannen voor het jaar daarop. De '...' voor het jaar daarop. Maar het is ook een bestuursrapportage. Dus daarmee dekt perspectiefnota de lading beter dan kadernota. Maar ik kan me de verwarring voorstellen, maar het is feitelijk hetzelfde. De kadernota, de perspectiefnota 2026, 2025 die slaat straks op de kaders voor begroting 2025. Dat gezegd hebbende. Voorzitter, wij hebben u een brief gestuurd waarin we u meenemen in de stappen die we zetten aan de hand van het raadsvoorstel dat u vorig jaar heeft vastgesteld. We hebben met elkaar een ordentelijk proces afgesproken om uiteindelijk tot een solide meerjarenbegroting te komen, met inachtneming van de vereiste vanuit het toezicht vanuit de provincie. Natuurlijk in nauw overleg met de accountant en ook de adviezen vanuit de Vereniging Nederlandse gemeenten nadrukkelijk meenemend, net als andere gemeenten dat ook doen. We hebben daar het traject uitgelijnd en we zijn gestart met het inventariseren van ombuigingsvoorstellen. Die kunnen uit verschillende onderdelen bestaan, u kent de inhoud van de brief. Het gaat over taak lastenverzwaringen, het kan gaan over bezuinigingen. We hebben ook naar het jaarrekening resultaat gekeken en geanalyseerd of daar ook structurele meevallers inzitten. Op die manier gewoon eens even heel goed met elkaar gekeken wat uiteindelijk dan nog de opdracht is die we met elkaar hebben te vervullen het komende jaar. Ik denk dat het goed is dat we daar een zorgvuldig traject in lopen. U heeft, denk ik, de afgelopen week ook wat hier en daar wat kennis kunnen nemen van omliggende gemeenten die soms ook hun eigen trajecten lopen en wat tot soms wat alarmistische artikelen in de krant leidt. Dat snap ik ook, want sommige gemeenten hebben nog een veel grotere opgave dan wij in Dordrecht hebben. Niettemin moeten wij ook flink aan de bak. we hebben meerdere zoekrichtingen destijds met u besproken en de eerste zoekrichting die hebben we nu afgerond en de tweede is onderhanden. En we vinden het goed om dat straks integraal u aan te bieden.

Er zijn ook bestuursopdrachten voor GR'en verstrekt en die zijn ook aan het werk om ombuigingen in beeld te brengen, laaghangend fruit, maar ook ombuigingen die meer langs de beleidslijn lopen. Oftewel gewoon dat je ander beleid maakt en daardoor minder uitgeeft. Dat is verstandig om dat integraal te bekijken, want u kunt zich voorstellen als

je bepaalde maatregelen neemt bij de gr, dan kan dat ook gevolgen hebben voor je lokale inzet, bijvoorbeeld in het sociaal domein. Een ander argument waarom het ook goed is om dit fasegewijs te doen is dat we op dit moment een demissionair kabinet hebben. Nieuwe coalitiepartijen, beoogde coalitiepartijen zijn aan het onderhandelen en we hopen echt richting begroting ook het onderhandel akkoord, eigenlijk de ambities van het nieuwe kabinet mee te kunnen nemen. En dat kan drie dingen betekenen voor het gemeentefonds. Of onze bezuinigingen, we hoeven minder te bezuinigen. Of het blijft hetzelfde of we moeten meer bezuinigen. Dat zijn eigenlijk de drie smaken. Vooralsnog, ja dit is rocket science mijnheer Van der Meer. Vooralsnog weet ik echt nog niet waar het heen gaat. Op zich, de landelijke begroting is weer wat minder slecht, het meerjarenperspectief, dan werd verondersteld. Tegelijkertijd hebben een aantal van de onderhandelende partijen ook al aangegeven dat een goede gemeentebegroting niet hun absolute topprioriteit is. Dat is meer gelegen in het beperken van migratie, bestaanszekerheid, de woningnood en enzo. Wat ook allemaal hele belangrijke opdrachten zijn voor het kabinet, maar waar gemeenten ook een belangrijke rol te vervullen hebben. Dus wij hopen wel degelijk dat we in gesprek komen met het kabinet om ook de gemeente nadrukkelijk niet te vergeten. En die gesprekken staan ook al, die zijn ook al gepland dus we hopen ieder geval als er een nieuw kabinet komt dat, dat ons duidelijkheid geeft. Ook waar het gaat over het financieel perspectief voor 2025, maar zeker 2026 en verder. Nog één zin, twee zinnen voorzitter. De getallen die we nu hebben dat zijn de getallen zoals ze er nu voorstaan. Die getallen gaan natuurlijk nog bewegen. Het is het vertrekpunt richting die perspectiefnota 2025. Maar de gr'en moeten ook nog met vooruitzichten komen. We weten bij jeugd, WMO. We weten dat er allerlei ontwikkelingen zijn, er zijn indexaties, er zijn meevallers, er zijn tegenvallers. Dus bij de perspectiefnota krijgt ieder geval, daar mag u op rekenen een sluitend perspectief voor 2025. Maar daar zal ook weer het nodige in verwerkt zijn, maar daar kunnen we nu nog niet op vooruitlopen, omdat we die getallen nog niet hebben. Maar die hopen ook binnenkort te ontvangen en die zullen dan gebruiken bij de perspectiefnota voorbereiding. Tot zover.

De voorzitter: Ik zie dat er een dringende vraag over is. Mijnheer Wringer.

De heer Wringer: Nou, dringend. Dank voorzitter. Zit in de perspectiefnota ook de bestuursrapportage of krijgen we die gewoon apart aangeboden?

De heer Heijkoop: Vanaf dit jaar werken we dus met een geconsolideerd document. Dus daar zit ook de eerste bestuursrap in.

De voorzitter: Dit was de inleiding. Dan gaan we naar de eerste presentatie van de heer Van Genderen en we kunnen daar meekijken, zie ik. Het woord is aan u.

De heer Van Genderen: Dank u wel voorzitter. Ik heb een tweetal presentaties inderdaad die in elkaars verlengde liggen. Daar wordt inderdaad op uw verzoek ook zo meteen de knip ingelegd. Eerste presentatie gaat nog even terug op de opdracht die we in december hebben ontvangen en zoemt dan vervolgens in op de eerste bijlage over de financiën. Hier staat nog even heel kort samengevat, u hebt hem ook al in het ris kunnen zien, wat er besloten is eind december vorig jaar. De spits van de opdracht was, komt tot

een sluitende begroting met daar daarbij de stappen die daar staan. De wethouder heeft daar zojuist al het een en ander over gezegd. Daar hoef ik dan ook niet al te veel meer over te zeggen. Zoekrichting één hebben wij nu afgerond. Zoekrichting twee en drie, die wel voorzien waren om binnen dat half jaar af te ronden, hebben we gewoon nog niet kunnen afronden en daar zal ik zo meteen ook nog iets meer over zeggen. Waarom we nu dus die knip echt gemaakt hebben in het proces, waar de wethouder net ook al aan refereerde. Elf stappen gaan we doorlopen, maar we doen dat in een ander tempo ook omdat de urgentie voor het boekjaar 2025 een andere is dan voor '26 en verder. Die knip in het proces, inzet om die begroting 2025 sluitend te krijgen. Met zoekrichting één al. U hebt dat in de financiële bijlage ook kunnen zien. Zoals de wethouder ook aangaf, in de perspectiefnota gaan we u ook een sluitend perspectief aanbieden. Zorgvuldigheid is een kernwoord, wat de wethouder ook al in het in de mond nam zojuist. Je merkt als je met een opgave aan de gang gaat van ongeveer dertig miljoen, dat het onvermijdelijk is dat je met pijnlijke keuzes op tafel komt. En daar is een stuk zorgvuldigheid op zijn plek. En is ook gewoon de vraag kan er ook een stukje politieke richting worden gegeven aan de inhoud van de opdracht die je hebt? Ook de participatie die je ruimte wilt geven in zo'n traject van groot belang kun je op de manier zoals we het proces nu hebben vormgegeven, echt het volle pond geven. En wat de wethouder zojuist ook al zei, we hebben dan gedurende dit jaar hopelijk ook net wat meer zicht op landelijke ontwikkelingen. Een nieuw kabinet, een meicirculaire die er weer aankomt en er verandert ontzettend veel in de wereld. Dus die drie argumenten onder het stukje zorgvuldigheid. De gemeenschappelijke regelingen, onze verbonden partijen, zoekrichting drie even in codetaal nog, die zijn ook volop bezig met bestuursopdrachten, die zijn ook echt intern aan het kijken. Maar u kunt zich voorstellen dat op het moment dat we met wat meer beleidsinhoudelijke keuzen aan de gang zijn, dat ook onze gr'en gaat raken. Dus ook daar is het echt noodzakelijk dat we deze tijd inbouwen in het proces. Ik ga zo meteen nog wat verder in op het op het proces van de perspectiefnota '25 en '26. Daar zult u ook nog het één en ander in terugzien hoe u daar een plek in krijgt als raad ook. Voor dit moment en ter afronding van deze presentatie, die ook gevraagd was kort te houden. Even het slot overzichtje wat u in de financiële bijlage hebt kunnen zien. Ook hierin een aantal opdrachten die we hebben kunnen invullen. En wat de wethouder zojuist ook al zei, de eerste inschatting van autonome ontwikkelingen. Dat is op dit moment toch ook echt nog de grootste onzekerheid in het financiële beeld. We zijn afhankelijk van verbonden partijen. Die komen volgende week of de week daarop met hun informatie. Rijksontwikkelingen die nog op ons af gaan komen. Dus deze cijfers, inderdaad, die gaan echt nog bewegen de komende tijd. Perspectiefnota komt op afzienbare tijd af en daar zult u weer een volgende en betere inschatting van die cijfers gaan zien. En met name de jaren '26 en '27. Dat ziet u hier op dit plaatje. Die worden echt serieus. Dat voor wat betreft de toelichting op de financiële bijlage voor dit moment.

De voorzitter: Aan enkele blikken kan ik zien dat er al wat vragen leven. Wie wil als eerste een vraag stellen? Mijnheer Van der Meer, u mag meteen.

De heer Van der Meer: Ik heb een algemene vraag. Ik hoop dat hij nu aan de orde is. Enige tijd geleden spraken wij over de optie om in 2026 geen sluitende begroting aan te leveren. Dat was toen ook een advies van de VNG. Nu geeft de VNG een ander advies en dat wordt kennelijk door het college ook gevolgd. Mijn vraag is eigenlijk waarom nu een

andere keuze op dat punt? Wat zijn de overwegingen daarbij? Omdat op deze manier wellicht minder duidelijk wordt richting Rijk in welke problematiek de gemeente belandt.

De voorzitter: En u wilt dan eigenlijk de overweging van Dordt of de overweging van de VNG horen?

De heer Van der Meer: Als het kan allebei.

De heer Heijkoop: Ja, voorzitter ik kan er wel iets over zeggen. Ik ben niet verantwoordelijk voor financiën bij de VNG, maar ik luister altijd wel aandachtig als mijn collega uit Den Haag, die financiën doet, verslag doet over de gesprekken. Ook met het bestuurlijk overleg over de financiële verhouding met het Rijk en eigenlijk wat het belangrijkste is. Kijk, we hebben een aantal scenario's vanuit de VNG hoe om te gaan met het Rijk en gevolgen wat betreft het ravijn jaar 2026 en verder. We hebben nog steeds, het voorkeursscenario is dat je er met het Rijk uitkomt. Dat de opschalingskorting eruit gaat, dat je tekorten vanaf 2026 fors teruggaan en dat je uiteindelijk met elkaar weer tot een soort bestuursakkoord kan komen tussen overheden, waarbij je maatschappelijke opgaven samen oppakt. Er zijn ook nog een aantal andere scenario's die voor een deel nog in de boezem van het bestuur en met slimme mensen wordt uitgewerkt. Maar die voorzien eigenlijk dat er een wat steviger gesprek volgt, confrontatie met het Rijk. Alleen wat we wel gezegd hebben en dat is ook al gewoon een reëel scenario. Waarom je, je toch al moet gaan voorbereiden, eigenlijk het hele eenvoudige, platte antwoord is 2026 komt dichterbij. En dat maakt dus dat je op het moment dat je...We laten nog steeds die tekorten zien. Dat is ook het advies vanuit de VNG. Maar op het moment dat je het komende jaar nog steeds op geen enkele manier je voorbereidt op 2026, dan kan het zomaar zijn dat je in een hele rare situatie terecht komt. Dat je straks met toezichthouders te maken krijgt, dat je artikel twaalf achtige...Voor de raad, artikel twaalf is als je onder toezicht wordt gesteld, omdat je de financiën niet op orde hebt. Dan wordt er ook voor je besloten. Al dat soort scenario's willen we natuurlijk, dat willen we niet. Dordrecht heeft een redelijke robuuste financiële positie. Dus we gaan dit gewoon met elkaar voor elkaar krijgen. Maar een groot aantal andere gemeenten, bijvoorbeeld ook een buurgemeente, daar is de urgentie echt nog vele malen hoger. Maar wij vinden het getuigen van goed verantwoordelijk bestuur om ons wel degelijk nu voor te bereiden, met u dit traject te lopen. In de hoop dat we straks, want de grootste besluiten zullen we nemen bij de perspectiefnota 2026, dat we op dat moment niet de meest pijnlijke maatregelen hoeven te nemen, omdat het financieel perspectief dan fors verbeterd is. En als het goed is weten we dat dan ook echt wel, omdat dan een nieuw kabinet toch echt wel zijn intrede heeft gedaan. Want anders zou deze formatie nog langer duren dan de vorige en daar gaan we toch echt niet vanuit.

De heer Van der Meer: Eén vraag daaraan gekoppeld. Kan de wethouder zich voorstellen dat in 2026 inderdaad het gat zo groot zal zijn als het nu lijkt? Want alle gemeenten hebben daarmee te maken. Vaak nog ernstiger dan Dordrecht. Dat levert toch een enorm probleem op en moeten we niet de indruk vermijden dat het wel een oplosbaar probleem is?

De heer Heijkoop: Voorzitter, oplosbaar is een relatief begrip. Vierentwintig miljoen is voor Dordrecht echt om te buigen. Wij hebben nog relatief veel ruimte in onze belastingtarieven. Wat voor dit college absoluut geen voorkeursknop is om in te zetten,

maar het kan wel. En we hebben echt ook nogal de nodige andere ombuigingsmogelijkheden die soms wel gewoon heel veel impact hebben. Dus de wenselijkheid, daar ben ik direct met u eens, die is er niet. Als we kijken naar een buurgemeente die in de krant laat optekenen zeventien miljoen te moeten ombuigen op een begroting van honderdzestig miljoen, dan denk ik dat wij met meer vertrouwen naar vierentwintig miljoen kunnen kijken op een begroting van meer dan zeshonderdzestig miljoen. Dat is relatief gezien echt meer begaanbaar, waarbij ons lokale lastenniveau ook nog eens een stuk beter is dan van de burens en wij een hele aantrekkelijke schuldpositie hebben. Dus ja, ik maak me daar best wel, ik zou het liever anders zien. Maar nee, ik loop er niet voor weg met u en ik denk dat wij hier met elkaar uit kunnen komen. Maar wel nog steeds vanuit de verwachting dat de soep toch echt iets minder heet gegeten zal worden dan dat die wordt opgediend. En nog niet eens zozeer omdat wij dat als Dordrecht niet kunnen dragen maar omdat er gewoon heel veel gemeenten een minder goede uitgangspositie hebben. En die gaan dit gewoon niet mee kunnen maken.

De voorzitter: Mevrouw Boom, van de VVD.

Mevrouw Boom-Vos: Dank u wel. Ik probeer een beetje grip te krijgen over de cijfers die hier staan. Volgens mij is terecht hier een bandbreedte opgenomen van vijf miljoen van dingen die er allemaal nog kunnen komen. Dus dat dat is mooi. Waar ik vooral naar op zoek ben is, zit hier of in toekomstige cijfers nou alle knelpunten? En mogelijk, risico's kan je ombuigen, knelpunten kan je niet vermijden. Maar zit hier ook bijvoorbeeld de knelpunten in van vervanging van riolering en het integraal huisvestingsplan? Of komt dat er nog bij? En een tweede vraag om begrip te krijgen op de cijfers is, we spreken natuurlijk vanuit het VNG advies wordt gezegd. Mogelijk, heel mogelijk kan nog door die opschalingskorting terug en stel dat de nieuwe regering daartoe toch tot besluit. In wat voor aantallen moeten we dan denken? Ik snap dat u dat niet helemaal, maar in een bepaalde bandbreedte. En dan mijn derde vraag en dan stop ik even voor dit moment. U zegt terecht we gaan er alles aan doen om het te halen, de bezuinigingen. Hoe groot is de kans dat wij onze Eneco middelen in moeten gaan zetten voor incidentele opvang in '26 als we de bezuinigingen niet halen?

De voorzitter: Drie vragen, die geef ik aan de heer Van Genderen. Dus over de knelpunten, de opschalingskorting en de Eneco middelen en we houden het technisch.

De heer Brouwer: Ik zal het, als dat mag. Drie technische vragen, zitten alle knelpunten erin? We hebben zoveel mogelijk geprobeerd ze mee te nemen. En als we kijken naar punt twee, niet geraamde investeringen, om het echt technisch te houden. Je ziet die investeringen wat verder in de tijd waardoor die lasten ook later in de plan periode landen, maar een deel zit erin en een deel van die investeringen volgt gewoon na '28 nog. Dus dat zit hier nog niet in. Dan was de andere vraag opschalingskorting. Daar hebben wij stiekem natuurlijk wel een beetje aan gerekend. Ik verwacht rond de vijf miljoen meer aan algemene uitkering te krijgen, mocht het Rijk die opschalingskorting terugdraaien. Maar hangt er ook vanaf hoeveel ze doen natuurlijk hè? Dus ja, altijd even koffiedik kijken. Inzet van Eneco middelen, dat is op dit moment niet de insteek om die daarvoor te gebruiken, omdat die door uw raad apart gezet zijn voor ambities die daar in de agenda 2030 staan.

De heer Heijkoop: Nog één zin daaraan toevoegend, want dit is wat gladder ijs voor de heer Brouwer. Kijk, de Eneco middelen zijn incidentele middelen die we voor het versterken van de stad gereserveerd hebben. We hebben in de exploitatie een probleem, dus het ligt niet voor de hand om daarmee, om die aan elkaar te koppelen. We hebben wel natuurlijk nog het gesprek, dat heeft u ook in de brief kunnen lezen over de indexerings van de middelen, Eneco middelen, voor agenda 2030 en daar heb je nog wel een keuze te maken. Op het moment dat je indexeert dan moeten we daar ook, nou ik geloof dat de bandbreedte van vijftien miljoen is opgenomen als je niet indexeert. Dan neem je impliciet eigenlijk ook het besluit om die middelen eigenlijk iets te verminderen, want dan doe je geen correctie op inflatie en dergelijke.

Mevrouw Boom-Vos: Even een verdiepende vraag. Een deel van de investering zitten erin. Dat dat vind ik moeilijk te schatten. Zit hier al wel, wordt hier rekening gehouden met de honderdeenenvijftig miljoen huisvestingsplan of als we daar volgende week tot besluiten dan wordt het tekort hoger?

De heer Brouwer: Als u daartoe besluit, er zit een bepaalde fasering in die investeringen in het integraal huisvestingsplan en wij rekenen hier met de afschrijving dus dit zijn de eerste afschrijvingen van die scholen. Die anderen volgen later.

De voorzitter: Mevrouw Schnabel was eerst, van de Partij van de Arbeid.

Mevrouw Schnabel: Dank u wel voorzitter. Ik heb ook drie vragen. Ik was benieuwd wanneer zoekrichting twee en drie komen? Daarnaast was ik, het ligt misschien een beetje in het verlengde van de vraag van mevrouw Boom, of er bij die zoekrichtingen ook een subsidiescan wordt meegegeven, om in te schatten wat we aan subsidies mogelijk kunnen mislopen op het moment dat we gaan bezuinigen? En ik ben benieuwd als laatste hoe dat participatieproces in het geheel vorm krijgt?

De voorzitter: Oké, dus wanneer de zoekrichtingen twee en drie? De subsidiescan of we geen subsidies mislopen als we bepaalde maatregelen nemen en de participatie. Ik heb twee brillen nodig. Wie mag ik het woord geven? Mijnheer van Genderen?

De heer Van Genderen: Op zoekrichting twee en drie kom ik zo meteen nog even terug. Dan ze ik ze ook even in proces, dus in één van de slides straks zit het. Dat geldt ook voor participatie, dus dan kunnen we daar eventjes op inzoomen. Subsidies in zijn algemeenheid zullen wij ook meenemen in die zoekrichting twee, dus dat heeft daar echt een plek in. Zowel de inkomende als de uitgaande subsidies.

De voorzitter: Ik zag de heer Van der Meer nog met een vraag.

De heer Van der Meer: Ja, ik herinner me dat in een vorig stuk waar de problematiek in is geschetst, nog in aanvulling op wat mevrouw Boom heeft gezegd, allerlei vervangingsinvesteringen en onderhoudskosten bleken in het verleden niet begroot te zijn. En dat die wel meegenomen moeten worden. En het is mij niet helemaal duidelijk hoe dat verhaal hierin terug te vinden is.

De voorzitter: Dus eigenlijk is uw vraag, worden investeringen voldoende meegenomen?

De heer Van der Meer: Zijn de in het verleden niet begroten onderhoud- en vervangingskosten hierin integraal meegenomen of niet?

De voorzitter: Dus onderhoud- en vervangingskosten. Mijnheer Brouwer.

De heer Van der Meer: Inclusief het bomen onderhoud.

De heer Brouwer: Voorzitter, ik val een beetje in herhaling. Wat meegenomen is, is het eerste deel van de inhaalslag van de vervanging. Er zitten ook investeringen in die technisch pas in 2030 worden gedaan. En wij hebben een begrotingsperiode die loopt tot en met 2028, dus naarmate we verder in de tijd gaan, zal het tekort ook wel weer toe gaan nemen door die extra vervanging. Dat is even los van de bomen.

De heer Heijkoop: Voorzitter, waar het gaat over de bomen. Dit college heeft bij de start van deze college periode een aantal incidentele middelen beschikbaar gesteld voor een aantal onderdelen, waaronder ook wat extra middelen voor bomen. Daarover kunt u als raad het gesprek voeren of dat meer of minder zou moeten zijn. Maar in principe alle incidentele uitgaven in deze politieke periode die vallen weg vanaf 2027. Even heel plat gezegd, als u het beleid, het huidige college beleid onveranderd zou willen voortzetten in de volle breedte. Of nou gaat over minimale beleid, klimaatadaptatie, de bomen enzovoort, de hondenbelasting. Dan moet u dat bedrag gewoon optellen bij het tekort dat er is, dus dan ga je richting de min dertig miljoen ongeveer.

De voorzitter: Ik weet één ding even niet zeker. Ik weet dat de heer Wringer een vraag heeft, maar van u weet ik het niet helemaal zeker. Mag u daarna. Eerst de heer Wringer van de SP.

De heer Wringer: Van welke partij?

De voorzitter: Excuses. Van Beter Voor Dordt. Dat is erg hè?

De heer Wringer: Dank voorzitter. Beter Voor Dordt is een positieve partij en ik vroeg me af, we zijn nu natuurlijk op zoek naar dertig miljoen bezuinigen voor 2026 en verder. Stel er komt nog dit jaar een kabinet en eind dit jaar, begin volgend jaar wordt nog een hersteloperatie uitgevoerd en we hoeven maar vijftien miljoen te bezuinigen. Welk beleid gaan we dan voeren om die bezuiniging dan terug te draaien, gaan we dan alles halveren bezuinigingen of is daar een ander beleid voor vastgesteld of wordt er vastgesteld?

De heer Heijkoop: Ja voorzitter, we brengen een pakket in beeld. En als dat zich voordoet en ik hoop dat u optimisme bewaart, dan hoeven we een minder groot pakket door te voeren van de bezuinigingen. Dus we staan gesteld voor grote bezuinigingen, als de bezuinigingen minder groot zijn, dan gaan we ook minder bezuinigen. Maar bezuinigingen terugdraaien dat zal niet hoeven, want pas echt de grote bezuinigingen komen pas bij de perspectiefnota 2026.

De voorzitter: U wilt nog een aanvullende vraag stellen?

De heer Wringer: Meer een verduidelijkende vraag, want als je natuurlijk op zoek bent naar dertig miljoen bezuinigen en je hoeft maar vijftien, kun je zeggen nou elke bezuiniging halveren we of we zeggen we doen maar de helft van de bezuinigingen. Dus wordt daarover nagedacht? Anders krijgen we dadelijk natuurlijk allemaal weer discussies van op welk punt gaan we wel bezuinigen en op welk punt gaan we niet bezuinigen?

De voorzitter: Maar dat is uiteindelijk een politieke keus denk ik die we met zijn allen moeten maken. Dus dat is eigenlijk ook een politieke vraag.

De heer Heijkoop: Het is wat de voorzitter zegt, dat is aan de politiek wat we dan wel en niet gaan ombuigen.

De voorzitter: Gaan naar de heer Stam, van de Fractie van Waardhuizen. Ik zeg het goed hè?

De heer Stam: Deze keer zegt u het goed, dank u wel. Mij bekruipt toch een beetje een gevoel van een soort status quo. Het kan alle kanten op, het kan positiever worden, kan negatiever worden. Ik heb net al gehoord op antwoorden van de Dordtse VVD, van mevrouw Boom. De eerste tranche hebben we meegenomen, maar na 2028 kan het nog wel groeien. Dan hoor ik de vraag kunnen we dan de bezuinigingen halveren? Maar als ik het zo heel simpel interpreteer, dan bekruipt mij het gevoel dat we nog wel wat jaren bezig zijn om te gaan bezuinigen en wat dingen goed op een rijtje te krijgen. Ik heb de heer Van Genderen net ook horen zeggen, u krijgt een sluitende perspectiefnota. Dan is mijn allereerste vraag daarop, wat bedoelt u daar precies mee? Zijn daar dan alle zaken al weg geschrapt zodat het sluitend is of krijgen we daar voorstellen voorgelegd waardoor we komen tot een sluitend perspectief? En ik heb de wethouder horen zeggen, artikel twaalf wil je niet. Snap ik heel goed, want dat is niet de meest prettige situatie. Vlissingen zit er geloof ik al tien jaar in.

Maar anderzijds als je naar de problematiek kijkt die toch wel bij heel veel gemeenten spelen op dit vlak en het Rijk wat niet beweegt, daar kunnen we positief naar kijken misschien komt er meer geld vrij. Gisteren waren er allerlei berichten dat er wordt gezegd we moeten fors gaan bezuinigen, dus dat kan ook alle kanten. Dus we zijn puur afhankelijk van wat er gebeurt. Maar mijn vraag met die artikel twaalf is, stel dat een heleboel gemeenten die keus bewust maken van nou wij sluiten de gelederen en overwegen dan toch maar artikel twaalf te worden om zo het Rijk toch in een bepaalde uitgangspositie te manoeuvreren dat ze wel moeten gaan bewegen. Hoe kijkt de wethouder daar dan naar?

De voorzitter: We gaan eerst naar de wel of niet sluitende begroting. Is die sluitend of wordt hij sluitend door de voorstellen die ons worden voorgelegd en daarna naar artikel twaalf.

De heer Heijkoop: Die nemen we wel gelijk even mee. U krijgt straks een perspectiefnota die voldoet aan de eis van de provincie, dus met een sluitende jaarschijf 2025. Daarna zult u nog steeds tekort jaren zien. Dus niet sluitend in meerjarenperspectief, want dat traject gaan we lopen richting perspectiefnota 2026. Het artikel twaalf scenario. Ik kan er niet al te veel over zeggen, maar binnen de VNG, binnen het bestuur zijn er vier, vijf

scenario's gepasseerd en er zitten heel heftige scenario's bij en die worden ook in enige mate van betrouwbaarheid gesoldeerd met de achterban. En we moeten gewoon gesteld staan dat als scenario A, namelijk er gewoon goed uitkomen en duurzaam goed perspectief wat doe je dan? Er zijn verschillende scenario's. Je kunt taken teruggeven, je kunt een niet sluitende begroting indienen richting artikel twaalf. Als je met zijn driehonderdveertige richting artikel twaalf gaat dan loopt heel het systeem vast, want dan kan de provincie dat ook niet meer vanuit de toezichhoudende taak bolwerken. Dat zijn echt enorme grote, en zo zijn er allerlei ideeën die u ook in de media heeft gezien. Maar in het bestuur wordt daar gewoon op, wordt daar naar gekeken en is er nog geen... Is er nog niet uitgekristalliseerd welke scenario's we echt serieus verder gaan onderzoeken. Maar u mag ervan uitgaan dat wat u vanuit uw financiële kennis aan opties ziet. Dat die ook allemaal daar wel over de ambtelijke tafels gaan. Maar bestuurlijk zijn we nog niet zover dat we daar een keuze in gemaakt hebben. En nogmaals, dat is ook omdat we alles in alles erop gericht zijn om met het nieuwe kabinet eruit te komen en scenario A bewaarheid te zien worden.

De voorzitter: Zijn er op dit moment...Ja. Mijnheer In 't Veld.

De heer In 't Veld: Dank u wel voorzitter. Ik kom toch nog terug op die vervangingsinvesteringen, want het is of mij niet duidelijk, maar dat dat hoor ik dan wel. Er staat hier zeg dat dus niet alle vervangingsinvesteringen zijn opgenomen in de meerjarenbegroting. Onder andere wordt daar, één van de redenen daarvan kan zijn dat vervangings- en onderhoudsplannen niet actueel zijn. Dan denk ik als ze niet actueel zijn en je neemt het daarom niet op betekent niet dat je op een gegeven moment moet investeren of onderhoud moet doen. Dus mijn vraag, wat wordt hier nu eigenlijk bedoeld? Want dat er dat de plannen niet zijn betekent niet dat je dus niet op een gegeven moment moet vervangen. Voor onderhoud moet zorgen.

De voorzitter: Ja, misschien zelfs dubbel, omdat de plannen verouderd zijn. U gaat erop reageren?

De heer Heijkoop: Ik geef even een reactie want ik kan me voorstellen...Deze raakt, gaat ook een beetje richting het politiek en dat de kundige ambtenaren zich soms wat geremd voelen om hier volledig te beantwoorden. Kijk, wat we zien is dat zo'n IAP wat collega De Jonge vorige week heeft gepresenteerd. Dat voorziet in forse investeringen in schoolgebouwen. Halmaheiraplein, we kennen allemaal de schoolgebouwen die ook toe zijn aan vervanging. Dat speelt niet al allemaal op korte termijn. Dus die moet je in de meerjarenreeks moet je daar middelen voor gaan vinden. En heel van die investeringen die vallen buiten de perspectiefnota 2025-2029. Dus die ziet u nog niet, maar moeten in de toekomst al wel rekening mee houden. We weten wel dat het in de toekomst er aan zit te komen. En de heer Stam die gaf net ook al terecht aan, we zijn hier nog wel een poosje mee bezig. Met deze ombuiging, dit ombuigingstraject in die zin niet. Dat gaan we gewoon nu goed lopen en om participatie richting perspectiefnota 2026. Maar Dordrecht moet wel structureel haar begroting iets anders gaan inrichten. En dat gaat over vervangingsinvesteringen, dat gaat over de investeringen in grote voorzieningen in het verleden. En het gaat ook over de toenemende in de toekomst voorkomende rentelasten. Wij zullen in de toekomst weer moeten gaan lenen. Wij hebben in die zin onze grote aandelenpakketten hebben we verkocht, we hebben veel op de bank staan. We hebben de agenda 2030. Maar in de toekomst zullen wij weer ook leningen moeten

gaan aantrekken. En dat is helemaal geen ramp. Sterker nog, Dordrecht is één van de heel weinige gemeente die nagenoeg geen schulden heeft. Een paar weken terug hadden we een collega ontmoeting met Leiden en die hebben bijna tweehonderd procent schulden, een bedrag van ongeveer één ,komma, drie miljard. Wij zitten nagenoeg op nul, op de lening voor het nieuwe stadskantoor na, dus dat is niet verkeerd. Alleen het betekent wel zeg ik in de richting van de heer In 't Veld, dat je dan ook de rentelasten structureel in je begroting een plekje moet gaan geven. En dat bedoel ik met dat we die begroting naar de toekomst toe steeds iets anders zullen gaan inrichten. En daar hebben we ook tijd voor. Dat gaan we ook doen, maar daar moeten we wel rekening mee houden. Wij zullen toekomst ook de post rentelasten zien verschijnen in onze begroting, waar we nu nog de post rentebaten hebben. Namelijk het feit dat we een surplus hebben op rente inkomsten, omdat we dat lenen aan andere gemeenten tegen vier procent en dat daar gewoon veel rente over krijgen. In de toekomst gaat dat natuurlijk uiteindelijk ook wel veranderen en dat is op zich helemaal niet verkeerd. Het is gewoon een logisch gevolg van de keuzes die we hebben gemaakt en elke gemeente ziet zich soms genooddaakt om leningen aan te trekken en dat hoort bij een gezonde exploitatie.

De voorzitter: We zijn wel wat afgeweken van de oorspronkelijke vraag denk ik, maar u mag nog even doorvragen.

De heer In 't Veld: Als ik zo de wethouder hoor dan heeft hij over de toekomst. Dat begrijp ik hoor, maar hier staat dat plannen niet actueel zijn. En als die niet actueel zijn dan heb je het volgens mij over zaken die nu al aan de orde zijn. Dus niet alleen naar de toekomst, maar ook gewoon lopende zaken.

Want volgens mij ging de wethouder meer richting de toekomst. En hier staat actueel. Dan denk ik, het moet iets zijn dat nu al speelt.

De voorzitter: Ja, mijnheer Brouwer.

De heer Brouwer: We zien dat een aantal onderhoudsplannen inderdaad nu geactualiseerd worden. Die komen dadelijk terug in de perspectiefnota. En die die kan je beschouwen in de reeks die erin zit van die vijf miljoen met autonome ontwikkeling die erin komen. Dus een deel komt dus later, omdat het later in de tijd is. En een deel wordt dadelijk bijgesteld omdat plannen steeds actueler worden gemaakt en bij worden gesteld. Dus het komt wel degelijk langs in de perspectiefnota. Die hebben we in eerste instantie nu in geschat binnen die vijf miljoen die in die reeks staat.

De voorzitter: Bedoelt u, even op zijn Dordts, dat het zo actueel mogelijk is. Het kan niet actueler dan het nu is.

De heer Brouwer: Het wordt steeds actueler naarmate de tijd vordert.

De voorzitter: Nee, want het bleef een beetje wazig nog. Zijn er nog meer vragen? Zijn er op dit moment geen vragen over de onderwerpen van de eerste presentatie? Dus over de RIB, het VNG advies, de afwegende context et cetera. Dan gaan we naar presentatie twee en de tweede gaat over het totaaloverzicht en daar hebben we ook een toelichting ontvangen. En dat gaan we aanhoren en daarna kunnen ook weer vragen gesteld worden. We hebben even geduld.

De heer Van Genderen: Dank u wel voorzitter. Een paar plaatjes inderdaad over het proces met name. Waar ook die zoekrichting één, die bijlage die u gekregen heeft, een plek in krijgt. De voorstellen die nu voorliggen die gaan ter afweging mee in het proces perspectiefnota. Dat is ook nog een deel beantwoording van de vraag die de heer Stam net stelde. In die perspectiefnota zitten dus voorstellen die ter afweging zijn. Dan pas vindt besluitvorming plaats over de inhoud van deze voorstellen. En het proces is als volgt, dat u in juni vooral technisch en met algemene beschouwingen aan bod bent. In de commissies komt hij op twee juli terug, negen juli ligt hij dan in de raad ter besluitvorming. Dus in deze flow krijgt u de voorstellen ook nog een keertje echt ter discussie langs in dat geheel van die perspectiefnota. Waar we ook weer meer weten van het financieel perspectief. Dat is hier zonder verrekijker bijna niet te lezen, maar u hebt daar bijlage voor ontvangen. Dit is dus het overzicht van de voorstellen die nu voorliggen. Ter afweging dus nogmaals. Het kan zelfs zo zijn als we weer meer weten, dat het college nog met aanvullende voorstellen ook komt. Maar vooralsnog is dit de set die we ter besluitvorming in de perspectiefnota opnemen ter afweging. Dan kom ik even ook bij de vraag nog van mevrouw Schnabel die ze zojuist stelde over het proces. Hoe ziet het er nou uit die zoekrichting twee en zoekrichting drie? Die heb ik hier even wat uitgelijnd. Na het zomerreces is het de bedoeling dat wat ik daarstraks al even aangaf, dat wat meer politiek richting geven aan de zoekopdrachten. Dat daar raad en in die volgorde ook, eerst raad en daarna ook stad op basis van feitelijke informatie aan zet zijn. Daar gaat het politieke debat ook plaatsvinden, waar net al even op werd gehint.

Aanvullend, dan hebben we als het ware een soort kleurplaat liggen, gaan we verder inkleuren richting een pakket waar daarstraks ook al wat vragen over werden gesteld. En komt er dus ook een participatie proces. Dat zal in het laatste kwartaal van dit jaar ongeveer zijn. Dat zal echt toegespitst zijn op zoekrichting twee en dat raakt daarmee ook zoekrichting drie wel. En de bedoeling is dus dat eind van dit kalenderjaar alles wel zo'n beetje op tafel ligt waar dan in Q1 2025, eigenlijk de opmaat naar de perspectiefnota '26, de samenstelling naar een ombuigingsprogramma door college en raad gaan plaatsvinden, zodat je ergens volgend jaar rond deze tijd een perspectiefnota 2020, 2026 op tafel hebt die richting de begroting '26 gaat. Dus in de komende vijf kwartalen is dus dit het stappenplan. Na het reces gesprek met de raad, participatie proces opvolgend en dan kunnen we dus inderdaad richting volgend jaar gaan kiezen in pakket. Dat was even de korte toelichting naar aanleiding van de bijlage inhoudelijk die ik niet inhoudelijk heb toegelicht. Daar kunnen vragen over worden gesteld.

De voorzitter: Veel dank voor de tweede presentatie. Mijnheer Van Dam Timmers.

De heer Van Dam Timmers: Dank u voorzitter. Inhoudelijk over die tweede bijlage wel wat vragen. Allereerst denk ik dat het goed is om dingen inderdaad op een rijtje te zetten. En een heel aantal van de voorstellen die hierin staan vraag je soms van af, dat had je ook eerder misschien kunnen doen. Maar dat is altijd een beetje cynisch gedacht, want als je ergens naar gaat kijken, kom je natuurlijk dingen ook tegen. Maar er staan ook een aantal dingen bij waar ik me afvraag van hoe worden die afwegingen dan verder gemaakt, omdat er natuurlijk ook wel potentiële nadelen aan kunnen zitten. En zonder nu op die details in te gaan, want dat is dit niet het moment voor denk ik. Vraag me af hoe ziet dat er precies uit? Dan heb ik het bijvoorbeeld over de rioolvervanging die je anders gaat doen of het energie management wat je anders gaat doen. Er zitten

natuurlijk allerlei consequenties of potentiële consequenties ook achter. Mijn vraag is dan één, ik denk niet dat dit het moment is om het daarover te hebben. Maar dan is het tweede, wanneer en op welke manier maken we dan die afwegingen?

De voorzitter: Is misschien een vraag voor de heer (...).

De heer Heijkoop: Als het echt gaat over de riool...Heeft u een technische vraag over de rioolvervanging?

De voorzitter: Het is een procesvraag over wanneer maken we de afweging?

De heer Heijkoop: Ik kan er wel iets over zeggen. Zoekrichting één behelst de maatregelen die, waarvan uzelf al zei van die zijn politiek niet zo gewichtig. Die zitten meer in zoekrichting twee en de maatschappelijke impact is ook vooral zeer beperkt. En zoekrichting één, ik ben het eigenlijk wel met u eens. Een aantal van deze zaken zouden we eigenlijk sowieso willen ombuigen, ook als de financiële urgentie minder hoog zou zijn. In die zin is het ook gewoon een heel gezond goed traject. Dat wij onze hele begroting gewoon weer eens eventjes doorlopen. En ambtenaren ook scherp bevragen op, is allemaal nog nodig en kan het hier en daar ook een onsje minder? Dus deze ombuigingen doen relatief weinig pijn en ambtelijk is ook de inschatting gemaakt dat dit geen gevolgschade heeft of sterk interfereert met andere beleidsdomeinen.

Voor zoekrichting twee kan het wel zo zijn en daarom vindt het ook belangrijk om zoekrichting twee en drie ook in relatie tot elkaar te brengen. Want we willen maatregelen die worden opgebracht vanuit de ambtelijke organisatie, willen we ook graag toetsen op als je het ene op bijvoorbeeld op een bepaald domein bezuinigd kan het ook effect op een andere domein. Economie bijvoorbeeld heeft ook soms een raakvlak met openbare ruimte en denk aan een winkelgebied en dergelijke. Dat soort zaken daar moet echt een hele, er moet heel goed naar gekeken worden. En het kan soms ook zo zijn dat je ergens een ton moet investeren om ergens vier ton te kunnen besparen. En dat is complexer. Dit is een beetje oneerbiedig gezegd, zou je kunnen zeggen dit is relatief laaghangend fruit. Maar die scherpere toets waar u terecht naar vraagt, dat is nadrukkelijk onderdeel van zoekrichting twee en drie.

De heer Van Dam Timmers: Kort aanvullend. Stel er zijn politieke wensen rondom deze afweging perspectiefnota 2025. Dan bijvoorbeeld zoekrichting één om een voorbeeld te geven, dan staat de aanpak fraude in het zorgdomein. Daar zijn we natuurlijk niet voor. Die staat dan per 2026 ingepland. Er zitten natuurlijk allerlei achtergronden achter, maar stel als politiek fractie willen we verder. Het is ook eigenlijk in feite proces, zou je dat een jaar eerder willen. Wanneer is dan het moment dat we het daarover hebben? Of is het iets wat je eigenlijk binnenkort dat je dat al kunt besluiten?

De heer Heijkoop: Ja, voorzitter, dit is echt wel een inhoudelijke vraag waar vanuit de ambtelijke organisatie een reactie op gegeven zou kunnen worden. Maar uw vraag kan ik in die zin beantwoorden. Deze afweging maak je bij de perspectiefnota 2025. Dus dan maakt u hem en dan wordt deze ombuiging ook onderbouwd. En ik weet bijvoorbeeld voor deze ombuiging, aanpak fraude in het zorgdomein, dat daar gewoon wat flankerend vooruitlopend beleid moet worden gemaakt om die besparingen later kunnen realiseren. Maar dat wordt allemaal goed uitgewerkt bij de perspectiefnota 2025 en dat is ook het

moment om deze ombuigingen te bespreken. En de heer Van Genderen gaf al aan, het college kan ook, kan nog meer met nog een aantal ombuigingen komen. Die zijn dan veel politieker, dus die kunnen grotere impact hebben. Maar stel dat er ontwikkelingen zijn waardoor wij de jaarschijf volgend jaar niet sluitend krijgen met deze ombuigingen. Dan zullen wij ons genoodzaakt zien om met aanvullende maatregelen te komen. Maar dat is dan eigenlijk gewoon, dat is eigenlijk gewoon een proces zoals je normaal altijd al hebt bij een kadernota c.q. perspectiefnota. Maar dit gaat echt over het onderdeel van dit ombuigingstraject.

De voorzitter: Mijnheer Stam.

De heer Stam: Dank u wel voorzitter. Ik denk dat de heer Van Genderen de processtappen heel goed en helder schetst. Dus daar alleen maar mooi en complimenten voor. Maar ik blijf toch een beetje bij die inhoud hangen. Ook een beetje in het verlengde wat de heer van Dam Timmers zei. We zien nu een aantal zaken die op een andere manier ingekleed worden. Wat zijn daar dan op korte termijn de gevolgen van voor zo'n stad? En als je dan toch kijkt naar dat perspectief en die bezuinigingsvoorstellen, hoe je hem ook pakt. Als ik naar de begroting kijk dan hebben we te maken met gemeenschappelijke regeling. Dan heeft u al aangegeven, die zijn bezig.

Maar daar zijn we afhankelijk van een X aantal andere partners die daar wellicht op een andere manier naar kijken. Als ik dan naar een tweede deel van onze begroting kijk dan zitten toch wel heel veel verplichte uitgaven vast. Enerzijds via subsidies of langdurige contracten die zijn afgesloten. Dan hou je een heel klein deel over wat eigenlijk vrij besteedbaar is. Dat nou, vanuit mijn perspectief bijna te verwaarlozen. Dus dan is de vraag hoe gaan we daar nou mee om? Zijn we dan bereid met elkaar om te zeggen die contracten die gaan we dan afkopen of laten we die dan doorlopen? Wat betekent dat dan uiteindelijk voor je perspectiefnota en je bezuinigingsvoorstellen?

De voorzitter: Dit kan te politiek worden, dus probeer het technisch te houden.

De heer Brouwer: Ik snap uw vraag, alleen ook dit zal bij zoekrichting twee volgens mij langskomen. Hoe ga je daarmee om en wat kan? En op dit moment is dat nog niet van toepassing, omdat de voorstellen die er liggen beperkt tot geen effect hebben. Maar de afweging of we iets moeten afkopen of noem maar op is echt zoekrichting twee integrale afweging perspectief nota '26.

De voorzitter: Dan hebben we een aantal vragen. Eerst mevrouw Nieuwland van de ChristenUnie/SGP.

Mevrouw Nieuwland-Van den Bosse: Dank u wel voorzitter. Als ik zo naar de cijfers kijk dan zie je dat zoekrichting één ongeveer maar tien procent is van de bezuinigingsopgave die er ligt. En daar maak ik me eerlijk gezegd wel een beetje zorgen over en daarom ben ik vooral benieuwd hoe reëel wordt het nou ingeschat dat je als organisatie in staat bent om in een jaar tijd die overige negentig procent, mocht het nodig zijn, door te voeren. Om nog maar niet te spreken over de maatschappelijke impact.

De heer Van Genderen: Voorzitter, kort daarop reagerend. Wij zitten niet stil, totdat, wij zijn echt al volop bezig om die zoekrichting twee ook in te richten. En we hebben daar

ook al wel ideeën voor en een aantal dingen kun je ook al echt voorbereiden. Ik gaf net aan, in de tijd zetten we het wel zo uit dat we echt die, die wat meer politieke richting ook willen hebben om keuzes te maken. Maar u mag van ons verwachten, ook als ambtelijke organisatie, dat we daar al volop met het college over in gesprek zijn.

De voorzitter: Dan gaan we naar mevrouw Boom van de VVD.

Mevrouw Boom-Vos: Ik had een soortgelijke vraag, maar natuurlijk net wat anders. Ik probeer toch wel weer de omvang te begrijpen, zoals mevrouw Nieuwland ook zei. We zeggen, we hebben steeds gezegd in het raadsvoorstel we gaan ongeveer zoeken naar een bezuinigingsopgave van dertig miljoen, zodat we keuzes kunnen maken. Daar ligt nu in zoekrichting één ongeveer twee miljoen voor klaar. Dus dan blijft de opgave die we voor zoekrichtingen twee en drie opnoemen nog steeds achtentwintig miljoen. Gelukkig zit u niet stil. Ik zou wel heel graag of een oproep, of uw aandacht willen vragen van om de verhouding bij die opgaves, omdat er drie zoekrichtingen komen, dat het een beetje in verhouding over de programma's verdeeld wordt. Dat zou een zorg voor mij zijn. Hoeft u geen antwoord op te geven. Ik zag u al ja knikken op vraag één. Dan mijn laatste vraag, hoe wordt de raad en de stad in kwartaal drie betrokken en hoe ziet u de participatie in kwartaal vier?

De voorzitter: Diverse vragen, u weet ze nog? U mag bij de eerste beginnen, de verdeling over de programma's.

De heer Van Genderen: De verdeling over de programma's. Dat is een invalshoek die zeker ook al zal worden meegenomen. Dus ik hoefde er geen antwoord op te geven. Maar die hebben we gehoord. Hoe wordt de raad betrokken, was uw vraag. Dat zijn wij nog uitdrukkelijk aan het uitlijnen. In de raadsinformatiebrief stond daar al het een en ander over hoe we dat willen doen. En dat gaat vooral ook om u te voeden naar het college met feitelijke informatie op basis waarvan u een gesprek kunt gaan voeren. Dat zal ook verder worden gefaciliteerd, maar in het derde kwartaal zullen we dus echt gaan kijken van hoe verhoudt de gemeente Dordrecht zich ten opzichte van omliggende gemeenten op inhoud en geld? Dus daar wordt op voorbereid inmiddels ook, maar dat proces wordt nog verder uitgelijnd. Ook participatie is een proces waar wij op dit moment al volop mee bezig zijn om dat op een goede manier uit te lijnen. Dat is natuurlijk pas in kwartaal vier, maar dat zijn we ook aan het voorbereiden op dit moment al.

De voorzitter: Dan GroenLinks, mijnheer Van der Meer.

De heer Van der Meer: Dank u wel voorzitter. Ik vroeg me bij het lijstje van stap één, zoekrichting één af van hoe is dat lijstje nu tot stand gekomen? Het valt mij op dat in bepaalde programma's geen voorstellen worden gedaan, in andere programma's wel. Kan de raad ergens aan ophangen om te beoordelen of er slimme keuzes zijn gemaakt? Dus met andere woorden waar komen deze vandaan, wat zijn wat zijn de voor- en de nadelen daarvan? Zijn er ook voorstellen afgefallen, omdat er te veel nadelen aan zitten. Dat is voor nu belangrijk, maar natuurlijk vooral in stap twee en drie. Dus daar wil ik graag aandacht voor vragen. Licht goed toe hoe tot die voorstellen gekomen is en waarom er geen andere opties zijn, want dat is voor de raad natuurlijk heel belangrijk om te kunnen sturen. Ik heb nog één andere vraag, dat ging over die participatie. De

volgorde die genoemd werd was dat eerst de raad en daarna de stad aan bod komt en ik zou willen weten wat daar de overwegingen voor zijn. Omdat het mij in het kader van de burgers mee laten praten eigenlijk voor de hand ligt, lijkt te liggen, om het andersom te doen.

De voorzitter: De technische vraag is hoe komt een voorstel hier terecht en kan dat goed onderbouwd worden?

De heer Van der Meer: De technische vraag is wat zijn de overwegingen?

De voorzitter: Hoe maak je overwegingen, denk ik. En het tweede gaat over de participatie.

De heer Van Genderen: Dank u wel voorzitter. Ik zal daar ook op reageren. Hoe is het tot stand gekomen? Dat is een zorgvuldig proces, waar ieder organisatie onderdeel bij betrokken is. En wat u nu voor ziet liggen. Dat zijn alle voorstellen zonder negatieve maatschappelijke effecten die ook haalbaar zijn. Dus de enige voorstellen die zijn afgevallen zijn die zaken waarvan wij met elkaar hebben geconstateerd dat lukt gewoon niet. Maar voor de rest ligt nu alles voor wat gewoon geen maatschappelijke impact heeft. Daar hebben we ook echt op geselecteerd, als enige. Uw oproep hebben we gehoord, heb ik heel goed opgeschreven. Participatie, waarom eerst raad en dan stad? Overweging die we daar op dit moment bij hebben, is dat je op dit moment echt met een stukje politieke duiding aan de gang moet met richting geven. Dat ligt voor eerst echt op de tafels van een college van een raad, voordat je aan de stad betrekken toe bent. Zullen we eerst langs die democratische gremia moeten. Dat is de enige overweging geweest.

De heer Van der Meer: Daar is discussie over mogelijk, maar die moeten we misschien op een ander moment voeren. Het lijkt mij wel een belangrijke discussie.

De voorzitter: Ik ben het met u eens dat we dat op een ander moment voeren. Dan gaan we naar Beter Voor Dordt, mijnheer Wringer.

De heer Wringer: Dank voorzitter. Niet alles is natuurlijk negatief. Wil ik het hebben ook Stedin, staat ook een stukje in de documenten. Zoals u weet, in 2021 heeft door Dordrecht twintig miljoen geïnvesteerd in Stedin. Daar hebben we niks voor teruggekregen. De staat heeft vorig jaar geïnvesteerd wat we één procent aandeelschap '...' verloren en afgelopen vier jaar keert Stedin geen dividend meer uit, dus in totaal zijn we negentig miljoen investeringskapitaal kwijt of geen dividend. Maar Stedin heeft ook aangekondigd weer dividend te gaan uitkeren. Eerste vraag is, gebeurt dat al in 2024 of pas '25 de eerste keer? En mocht Stedin met een nieuwe aanvraag voor een kapitaalinvestering komen, hoe staat het college daar dan tegenover?

De voorzitter: Die tweede vraag die is politiek. De eerste vraag daarover, wanneer gaat Stedin dividend uitkeren?

De heer Heijkoop: Stedin heeft een forecast afgegeven voor...Ik zie mevrouw Koene al boos kijken, dit gaat niet goed. Stedin heeft aangegeven hoeveel dividend we de komende tien jaar kunnen verwachten. Binnenkort komt de aandeelhoudersvergadering weer bijeen één dezer dagen, weken en dan gaan ze weer allerlei besluiten nemen. Collega De Jonge neemt namens het college van Dordrecht daar deel aan, maakt daar onderdeel van uit. Wij gaan uit nu van de getallen die we hebben doorgekregen, die staan in de perspectiefnota straks en het kan zomaar zijn dat die getallen in de toekomst weer gaan veranderen. En het klopt inderdaad dat Stedin een forse kapitaalbehoefte heeft en wij zijn aandeelhouder van Stedin, dus wij doen daar ook aan mee en we hebben daar ook een groot maatschappelijk belang. Ook vanuit de netcongestie, die kent u en dat is ook de reden waarom het Rijk aangesloten is. Als we echt over Stedin door willen praten dan is denk ik deze technische sessie daar wat minder geschikt voor.

De voorzitter: Gaan we naar de Partij van de Arbeid, mevrouw Schnabel.

Mevrouw Schnabel: Dank u wel. Mijn vraag gaat eigenlijk een beetje over de raadsinformatiebrief als in hoe moeten we die nou lezen? Want we hebben dus informatie wel meer over zoekrichting één, maar eigenlijk nog niet zo over zoekrichting twee en drie terwijl we nu wel akkoord gaan met de raadsinformatiebrief. Dus nemen we die dan ter kennisgeving aan of besluiten we ergens over? Dat is een beetje waar ik naar aan het zoeken ben.

De voorzitter: Eigenlijk wat is de status van deze RIB als die straks bij de gemeenteraad is?

De heer Heijkoop: Voorzitter, u besluit alleen om hier kennis van te nemen. We nemen u mee in het proces. We geven een soort tussenstand van dit zien we in zoekrichting één. In een normaal proces had u dit nog niet gezien, had u dit zien opduiken in de perspectiefnota. Maar we nemen u mee, omdat het om een omvangrijk ombuigingstraject gaat en we hebben met elkaar afgesproken om de raad regelmatig te informeren. Dus u besluit hiermee niet. Zelfs dit rijtje, die zoekrichting één besluit u nu niet. Dat besluit ook pas bij de perspectiefnota over drie maanden, vier maanden, drieënhalve maand.

De voorzitter: Ja, u mag verder.

Mevrouw Schnabel: Dank u wel. Is het mogelijk om zo vroeg mogelijk, want in, als ik het goed heb begrepen kwartaal drie worden we over zoekrichting twee en drie of althans twee al geïnformeerd, om zo vroeg mogelijk daar dan in betrokken te worden?

De heer Heijkoop: Ja voorzitter dat willen we zeker. We willen de raad heel nauwgezet betrekken. We willen de opbrengsten van zoekrichting twee, drie zodra die er zijn ook met u delen en het kan ook zijn dat uw raad al dan niet op voorstel van het college een deel van die opbrengsten zelfs nog wil betrekken bij de begroting 2025. Stel dat daar, om maar weer het lelijke woord te gebruiken laaghangend fruit tussen zit, dat u zegt van ja, het is zonde om dit niet al gelijk te effectueren. Dan moeten we dat denk ik niet nalaten. En zullen we heel nadrukkelijk uw raad bijtijds bij betrekken.

De voorzitter: Mijnheer stam.

De heer Stam: Ik was het eigenlijk niet van plan, maar ik blijf toch wel een beetje zeggen een beetje stekend van het wordt nu wel redelijk positief verteld. Die zoekrichting twee en drie wordt volgens mij nog een hels karwei. Ik sluit me wel aan bij de woorden van de wethouder dat hij zegt van mocht dat daar wel wat opbrengsten in zitten, pak die alsjeblieft ook bij '25. Dat hebben we bij de kadernota eigenlijk ook al aangegeven. Ik vind hem heel lastig om nu die brief te interpreteren. Er is op verschillende manieren gevraagd van hoe ga je nou die tweede en derde fasering doen, want daar zit de grootste klappen. Ongeveer achtentwintig miljoen, het bedrag zijnde nu. Dus het kan nog oplopen, kan minder worden. Dus ja, ik zie daar, om in Control termen te spreken wel hele grote risico's in die benadering.

Maar ik snap het probleem ook wel aan uw kant. Dus de enige vraag die ik dan heb, neem ons alsjeblieft zo vroeg mogelijk mee en maak ons deelgenoot, of via de commissie of via de auditcommissie. Want ik zie het nog niet één, twee, drie gebeuren.

De heer Heijkoop: Voorzitter, van harte ja zeg ik tegen de heer Stam. Een terechte vraag. Ik voorzie, ik vind technisch gezien heb ik wel veel vertrouwen in dat traject. Alleen het zijn best wel grote besluiten die we straks moeten gaan nemen. Dus politiek gezien wordt die wel gewoon spannend, wordt die spannend en er zijn verschillende mogelijkheden en afhankelijk van je maatschappijvisie, mensvisie, je politieke kleur zul je daar in het ene voorstel wat meer fiducia zien dan in het andere voorstel. Maar technisch gezien heb ik er alle vertrouwen in dat wij als Dordrecht deze ombuiging gewoon goed kunnen doen. We hebben genoeg beïnvloedbaar, een groot genoeg beïnvloedbaar deel van onze begroting waarmee we kunnen sturen. Laat onverlet dat dat ik het van harte met u eens ben dat het best wel een pittig traject zal worden, omdat het wel gewoon gaat over forse bedragen die ook mensen raken. En daar moeten we gewoon goed met elkaar over spreken en ook vroegtijdig met elkaar over spreken.

De voorzitter: Zijn er nog vragen over? Ja, de heer Hartmeijer en dat is wel van de SP.

De heer Hartmeijer: Ja zeker, dank. Ik heb echt een technische vraag. Er staat bovenaan staat ombuiging en dan organisatie. Maar goed, dat is natuurlijk best wel een beetje abstract. Dus waar moeten we dan zoal aan denken? Want er staat alleen organisatie, dat is niet heel duidelijk.

De voorzitter: Mijnheer Van Genderen.

De heer Van Genderen: Voorzitter, daar kan ik wel wat op zeggen. In de bijlage staat hij ook wel enigszins toegelicht, dat we echt kijken naar efficiencies die we intern kunnen halen. Dat zit op accountmanagement in de stad, dat zit gewoon echt op zaken die we leaner and meaner kunnen doen. In het rijtje dat in de toelichting staat, een stuk vijf, zes opties die we nog wel verder moeten uitwerken. Die zijn in onderzoek, maar in die hoek kunnen we heel concreet ombuigingen halen.

De voorzitter: En toen bleef het ineens heel stil. Zijn er nog... Ja, mevrouw Koene.

Mevrouw Koene: Ik denk laat ik ook wat zeggen gezellig. We hadden het hier net even over dat ook wat we nu aangeboden krijgen aan mogelijke bezuinigingsopties dat, dat natuurlijk ook al politieke keuzes zijn. Dus we moeten hier ook niet helemaal een beetje

doen alsof dat nu nog niet het geval is. Wat automatisch leidt dan tot mijn vraag, verzoekschrift twee waar wel maatschappelijke effecten te verwachten zijn. In welke mate wij als raad ook spannende dingen kunnen voorstellen. Bedoel, noem maar even wat gewoon een hele afdeling schrappen van iets of zo of, dus waar gaan we zoeken? In plaats van overal een beetje af te halen of het laaghangende fruit te pakken. Gaan we een keer een discussie hebben over de wat meer spannende mogelijkheden waar misschien dingen van omvallen die we dan weer opbouwen. Maar gaan we zoiets doen?

De voorzitter: U vraagt zich af of in plaats van de kaasschaaf ook de korte klap mogelijk is met bepaalde onderwerpen?

Mevrouw Koene: Ja, gewoon bedoel stel nou voor dat bijvoorbeeld een uitvoeringsorgaan dat loopt allemaal prima. Halen we het hele management gewoon weg? Noem maar wat hè? Dus gaan we nou ook dat soort dingen bekijken?

De voorzitter: Is dat niet aan de raad zelf zit ik mij even af te vragen? Nou goed, de heer Van Genderen mag.

Mevrouw Koene: Voorzitter, dat is dus aan de raad zelf. Alleen tegen de tijd dat wij iets voorgeschoteld krijgen, kunnen we er niet meer zoveel mee doen. Dus mijn vraag is eigenlijk zo van, die zoekrichting twee. Wij willen daar ook al bij betrokken zijn en niet wachten totdat we iets krijgen van, nou hier mag u uit kiezen.

De heer Van Genderen: Voorzitter, gelet op de omvang van wat er aan taakstelling ligt, wordt het gewoon onvermijdelijk dat je pijnlijke keuzes met elkaar gaat bespreken en dat de raad daarop echt in positie is, daar is de raad van. Daar is ook het traject op gericht wat in het derde kwartaal op de agenda staat. Dat u richting gaat geven, dat u ook zoekrichtingen mee gaat geven. Via het college kunnen er natuurlijk allerlei voorstellen op tafel komen. Maar het is aan u om die richting te gaan geven. Dus volgens mij is wat u voorstelt ook gewoon wat aan de orde zal zijn na het reces.

De heer Heijkoop: Spannende dingen, spannend, spannende dingen. We hebben met elkaar afgesproken dat wij de zaken in beeld gaan brengen en dat zijn niet, dat is niet alleen maar het voorstel vanuit het college en mevrouw Koene loopt ook al enige tijd mee, dus die kent ook de dynamiek nadrukkelijk in een coalitie en in de oppositie en in de raad als geheel. Ik zeg het de heer Van Genderen nadrukkelijk na dat, dat het heel erg uw proces als raad ook is en als wethouder financiën zou ik het heel mooi en wenselijk vinden als je met breed draagvlak een toch wel ingrijpend pakket aan maatregelen kan nemen. Ik ben ook politiek sensitief genoeg om me te realiseren dat wij in een coalitie zitten dat steunt op twintig zetels coalitie, negentien oppositie, waar bovendien GroenLinks en VVD een deel van uitmaken. Dus u kunt zich ook voorstellen dat we zullen ook in het bestuur al echt wel de nodige ingewikkelde gesprekken hebben. Maar ik ben er ook nadrukkelijk voorstander van dat we ook met uw raad vooral de gesprekken voeren. En ik denk zomaar dat u daar, dat u die positie ook zeker gaat claimen in het proces. We hebben hem in ieder geval wel nadrukkelijk voorzien.

De voorzitter: Mevrouw Schnabel.

Mevrouw Schnabel: Dank u wel. Wij sluiten ons graag bij mevrouw Koene aan, maar wordt dat dan ook in het proces vormgegeven?

De heer Heijkoop: Ja, voorzitter. Ja, eigenlijk kan de heer Van Genderen dit prima beantwoorden. Ja, want u krijgt u krijgt de zoekrichtingen twee en drie uitgewerkt. We gaan een participatietraject lopen en bij de perspectiefnota 2026 gaan we echt met elkaar besluiten nemen.

Dus u bent daar helemaal, u bent daar al vroegtijdig bij betrokken en niet zoals bij een regulier begrotingsproces dat u pas bij de perspectiefnota die ombuiging ziet. U ziet al eerder van wat is er mogelijk? We gaan het participatietraject met de stad lopen, dus dat gaat ook heel veel vanuit de stad terugkomen, vanuit inwoners, vanuit maatschappelijke organisaties, vanuit andere stekels, belanghebbende. En uw raad zal dan nadrukkelijk ook zich toe moeten verhouden wat er vanuit de stad komt en u bent echt vroegtijdig in positie. En nogmaals, dat is heel belangrijk, omdat dit gaat over een grote operatie die de stad zal raken.

De voorzitter: Mijnheer Van der Meer. Nee? Ik keek en ik zag die vinger.

De heer Van der Meer: Ik keek geïnteresseerd.

De voorzitter: Dank u wel. Mijnheer Wringer.

De heer Wringer: Dank voorzitter. Twee puntjes. Ik weet niet of de wethouder een beetje inzicht heeft in de afsluiting van een jaarrekening 2023? 2022 werd natuurlijk met een gigantisch positief resultaat afgesloten. Als dat in '23 natuurlijk ook gebeurt dan maakt dat natuurlijk ook wat makkelijker voor de komende jaren. Als het niet al direct gereserveerd wordt in verschillende potjes. Dus misschien kan hij daarop reflecteren. En een ander punt, is er dadelijk nog ruimte voor kleine beleidswensen? Het is bijna een contradictie als je 28 miljoen/ 30 miljoen wil besparen, maar we willen misschien hier en daar toch nog wel iets doen voor de stad. Ik weet niet wat het weerstandsratio op dit moment is dat we kunnen afkomen of, is daar nog ruimte voor dadelijk?

De voorzitter: Ik breek even in. Een reflectie op de mogelijke positieve afsluiting van '22, '23. Dat wordt gauw politiek. Dus die laten we even achterwege. Maar die tweede vraag mag wel.

De heer Heijkoop: Dank voorzitter. Ja, ik vond eigenlijk die tweede vraag politiek en de eerste wat minder. Maar dit is wel een dilemma voor een wethouder financiën dat je structureel met elkaar heel veel hebt op te lossen, ook een bepaald signaal naar de stad afgeeft van beste mensen we moeten met elkaar even het zuur pakken om solide, gezonde overheidsfinanciën hier in de gemeente te behouden. En tegelijkertijd sluit ik helemaal niet uit dat er incidenteel wat mogelijk is, maar daar kun je dan ook weer verschillende keuzes in maken. Je kan dat gebruiken om de bezuinigingen zachter te laten landen, je kan incidenteel nog iets doen. Er zijn allerlei mogelijkheden. Gewoon vanuit het budgetrecht van uw raad. Ik wil nog niet een hele precieze reflectie geven op het jaarrekening resultaat, maar ik kan u wel stellen, dat is namelijk ook algemeen bekend, de Oekraïne opvang brengt een forse plus voor gemeenten mee en in Dordrecht vangen wij relatief heel veel Oekraïners op, punt.

De voorzitter: Wilt één van u beiden misschien nog reflecteren op een mogelijk positieve afsluiting van zo'n... Ja, mijnheer Brouwers.

De heer Brouwers: Ik heb niet veel aan te vullen op wat de wethouder zegt.

De voorzitter: Dan houden we het daarop. Helemaal prima. Ik zie op dit...Ja, of mevrouw Boom had nog een vraag.

Mevrouw Boom-Vos: Ik had eigenlijk een vraag voor het momentum voor deze, de vraag van de heer Wringer. En dan ga ik toch wel even door op mijn eerste vraag van hoe ziet de fase twee en drie eruit en de vraag van mevrouw Koene, vraag van de heer Stam. Ik snap dat het nog niet helemaal duidelijk is hoe we twee en drie gaan aanfietsen. Maar is het mogelijk om zodra daar wat duidelijkheid voor is, dus ook eerder dan Q3 om ons te verwittigen over het proces hoe die aangevlogen gaat worden, zodat we ook wat meer kunnen voorbereiden op wat voor bezuinigingen we zelf voor zouden willen stellen, et cetera.

De voorzitter: Mijnheer Van Genderen.

De heer Van Genderen: Het antwoord kan kort zijn. Ja, dat kan en dat zullen we zeker doen.

De voorzitter: Ik zie echt geen vragen meer nu, dus ik ga dan toch maar naar een afronding en dan hebben we gewoon wat langere pauze. We moeten afsluiten met een conclusie. Deze vergadering was bedoeld om beeldvormend met elkaar over de RIB te spreken en te komen tot een proces besluit. En dan is altijd de eerste vraag hebben we voldoende informatie verzameld over de raadsinformatiebrief? Zo nee, dan is er nog meer nodig. Zo ja, dan moeten we nog weer nagaan of we ook nog oordeelsvormend erover moeten praten of dat het gewoon als, ter als brief ter kennisgeving naar de raad kan worden doorgestuurd. Mevrouw Schnabel.

Mevrouw Schnabel: Ik weet niet hoe de andere daarnaar kijken. Wij zouden graag nog een oordeelsvormende commissie wensen en dan als vraag mee te geven, hebben burgers en organisaties genoeg tijd om te reageren? Hebben wij als raad genoeg tijd om te reageren op de voorstellen?

De voorzitter: Dus hebben burgers en raad genoeg tijd om te reageren? Ik zie nog meer vingers. Mijnheer Van der Meer.

De heer Van der Meer: Ja, in aansluiting daarop, voorzitter, zou ik behoefte hebben om daarbij ook inderdaad over die volgorde van inbreng te praten. Ik heb er zelf eigenlijk behoefte aan om oordelen van burgers te horen, inschattingen van burgers over maatschappelijke effecten van stap twee en stap drie en hun ideeën over eventuele alternatieven voordat wij als raad dingen mee moeten geven, dan kunnen we dat geïnformeerder doen. Maar dat is mijn opvatting, dat is nu natuurlijk eigenlijk niet aan de orde, maar ik zou daar wel graag over willen spreken.

De voorzitter: En impliciet geeft u aan ook een oordeelsvormende vergadering te willen. Mevrouw Boom.

Mevrouw Boom-Vos: Wij hebben helemaal geen behoefte aan een oordeelsvormende vergadering. Dit is een raadsinformatiebrief waar we nu behoorlijk wat details en informatie hebben gekregen. De behoefte die hier ligt aan een politieke vraag die gaan over richtingen twee en drie waar we duidelijk een antwoord hebben gekregen dat die duidelijkheid er nog niet is, maar wel zo snel mogelijk gaat komen. En ik zou dit gewoon doorzetten en met kadernota wordt zoekrichting gedaan. En mocht er behoefte zijn om input mee te geven vanuit GroenLinks en PvdA van hou daar of daar rekening mee of dat willen wij zien in de participatie, dan zou dat denk ik gewoon ingediend kunnen worden en aan het college meegegeven worden.

De voorzitter: Dank u wel. We gaan nog een paar mensen horen, de heer Stam.

De heer Stam: Dank u wel voorzitter. Ja, ik sluit me daar grotendeels bij aan. Ik heb totaal geen behoefte aan de oordeelsvormende vergadering. Ik heb de ambtelijke ondersteuning en de wethouder duidelijk horen zeggen wat processtappen zijn. Vierde kwartaal 2024 komen wat inhoudelijke voorstellen. Er ligt een toezegging dat als er ontwikkelingen zijn dat er met ons over gesproken wordt, dus ik weet eigenlijk niet goed wat dan PvdA en GroenLinks aan inhoud willen ophalen met de oordeelsvormende vergadering. Maar wij wachten even af. Willen de organisatie en het college voorlopig even hun werk laten doen en op het moment dat, dat nodig is zullen ze ons wel contacten.

De voorzitter: Mijnheer Van Dam Timmers.

De heer Van Dam Timmers: Dank voorzitter. Ik sluit me daar ook bij aan. Ik denk dat het nu niet zinvol is om een oordeel te vormen. Wel een oordeel te vormen, maar niet nu dat op die manier te bespreken.

De voorzitter: Mijnheer Wringer.

De heer Wringer: Dank voorzitter. Wat ons betreft kan de brief ook gewoon naar de raad. Het gaat nu eigenlijk om 2025. Volgend jaar is die natuurlijk veel spannender, 2026.

De voorzitter: Zijn er nog mensen die hier nog iets aan toe te voegen hebben? Zowel voor als tegen. Mevrouw Nieuwland.

Mevrouw Nieuwland- Van den Bosse: Gezien de fase waarin we nu in zitten, ook geen behoefte aan de oordeelsvormende vergadering.

De voorzitter: Nog mevrouw Koene.

Mevrouw Koene: En dat geldt ook voor ons en buiten dat is een oordeelsvormende vergadering over de raadsinformatie brief best gek.

De voorzitter: Of het gek is, geeft niet, het is een mogelijkheid. Mijnheer Venderbos-Lambinon.

De heer Venderbos-Lambinon: Ook geen behoefte aan een oordeelsvormende vergadering.

De voorzitter: Mijnheer In 't Veld.

De heer In 't Veld: Ook geen behoefte aan een oordeelsvormende vergadering. Het proces is duidelijk.

De voorzitter: Ik denk dat, ik zie daar nog meer instemming. We gaan het als volgt doen. Er is geen behoefte aan een oordeelsvormende vergadering. Dat betekent dat de RIB ter kennisgeving naar de raad wordt gestuurd. Maar we nemen dus wel even over. In kwartaal vier komt er een verder voorstel over de stappen, de zoekrichtingen twee en drie en we hebben de toezegging gekregen dat zodra er iets te melden is dat we worden voorzien als raad van nieuwe informatie. Over de perspectiefnota, in de perspectiefnota. Dank u wel. Iemand nog een slotopmerking of kunnen we het hiermee zo afronden? Dan wil ik iedereen van harte bedanken, ook de mensen die hier hun bijdrage hebben geleverd. Ook de flesjes, kopjes allemaal weer even mee. Dank u wel.

5. Raadsinformatiebrief over Handboek Natuurinclusief bouwen en ontwerpen- raadsinformatiebrief

Voorzitter: De heer Van der Net
Commissiegriffier: Mevrouw Vermeulen
Verslag: NotuBiz

Aanwezig:

Dhr. Van Aarden (PvdD)
Dhr. Ayverdi (DENK)
Dhr. Van Dam Timmers (CDA)
Dhr. Groenewege (PvdD)
Dhr. Hartmeijer (SP)
Dhr. Den Heijer (VVD)
Dhr. Kolkiliç (DENK)
Dhr. Van der Meer (GroenLinks)
Mevr. Nieuwland-van den Bosse (CU/SGP)
Dhr. Schalken-Den Hartog (Beter Voor Dordt)
Mevr. Schnabel (PvdA)

Stadsecoloog: Dhr. Fiaschi

Portefeuillehouder: Wethouder De Jonge

De voorzitter: Dames en heren, ook gezien de tijd. Even wat chaos. Maar ik had niet in de gaten dat ik hier moest zitten. Excuses daarvoor, ik had een verkeerd schema. Welkom aan iedereen. Ik verwacht dat er nog wel zo meteen nog misschien één of twee mensen nog binnen komen lopen. Wat gaan we doen? Het gaat over de raadsinformatiebrief vaststellen Handboek Natuurinclusief bouwen en ontwerpen.

En dat is keurig afgekort tot NIBO. En we krijgen daar een toelichting op. Ik zal zo meteen nog eventjes vervolgen wat we allemaal gaan doen. Maar ik zou eerst even voorstellen om degene die er nu zijn eventjes de naam te laten noemen en dan begin ik keurig aan de rechterkant bij de wethouder.

Mevrouw de Jonge: Dank u wel. Tanja de Jonge, wethouder.

De heer Fiaschi-Van der Est: Mijn naam is Sjoerd-Dirk Fiaschi, ik ben de stadsecoloog.

Mevrouw Schnabel: Marije Schnabel, Partij van de Arbeid.

De heer Van der Meer: Frans-Bauke van der Meer, GroenLinks.

De heer Schalken-Den Hartog: David Schalken, Beter Voor Dordt. En gelijk een korte opmerking. Hebben we nu al voldoende partijen aan tafel voor deze commissievergadering? Volgens mij nog niet, maar het maakt mij niet uit.

De voorzitter: Ik kijk dan altijd even naar de griffie. Want hoeveel moesten er ook alweer zijn?

Mevrouw Wepster: '...' oordeelsvorming. Negen fracties en we zitten hier sowieso met één, twee, drie, zeven. Nee. Acht, toch?

De voorzitter: Dan gaan we door.

De heer Van Dam Timmers: Jan van Dam Timmers, CDA Dordrecht. En het is beeldvormend, dus het maakt helemaal niet uit. Ook al is er één iemand.

De voorzitter: Nee, volgens mij ook niet. We gaan door.

Mevrouw Nieuwland-Van den Bosse: Eline Nieuwland-van den Bosse, ChristenUnie/SGP.

De heer Van Aarden: Tristan van Aarden, Partij voor de Dieren.

De heer Ayverdi: Emin Ayverdi, DENK Dordrecht.

De heer Kolkiliç: Masum Kolkiliç, Denk Dordrecht.

De heer Hartmeijer: Raymond Hartmeijer, SP.

Mevrouw Vermeulen: Laurette Vermeulen, commissiegriffier.

De voorzitter: En jawel, er komt nog iemand binnenlopen. Volgens mij van de Partij voor de Dieren. Die had ik al verwacht namelijk.

De heer Groenewege: Pieter Groenewege, Partij voor de Dieren.

De voorzitter: Fantastisch. Mijn naam is John van der Net en ik mag dit uur uw voorzitter zijn. De toelichting voor deze vergadering. We ontvangen vandaag een toelichting op het handboek inclusief bouwen en ontwerpen. Een eerdere versie van de raadinformatiebrief is herschreven en komt nu voor toelichting vers van de pers in deze commissie. Een mooie gelegenheid om ook aan de stadsecoloog vragen te stellen. Dat is natuurlijk wat dat betreft een mooi begin, denk ik. En dan wil ik het woord geven aan de heer Fiaschi-Van der Est. Dat is goed uitgesproken toch? Nee, maar vandaar dat ik het even vragen ook eventjes. Dus dat hoe moet ik het uitspreken? Fiaschi, excuses in ieder geval. De vloer is voor u. Gaat uw gang.

Inspreker: Hartelijk dank. Goedenavond. Mijn naam is dus Sjoerd-Dirk. Ik ben de stadsecoloog en wij hebben als ambtelijke organisatie hard gewerkt aan het handboek natuurinclusief bouwen en ontwerpen. En op de voorpagina hebben we ook terecht gekozen voor het stadspark. Op het plaatje te zien op de achterkant het Wantij met jeugdorp in het zicht en je gaat verder naar het zuiden, naar onze landgoed Dordwijk, een onderdeel van een prachtige natuur as wat we met het project Stadspark aan het maken zijn. Nu is natuurlijk de natuur as die we hier gaan ontwikkelen geen onderdeel van dit handboek, maar wel een heel mooi voorbeeld dat we in Dordrecht hard werken aan natuur om onze biodiversiteit te behouden en te stimuleren. Dus een verdiende, een verdiende vermelding op ons handboek. Wat wil ik graag met jullie doornemen? Het zijn zes punten. Het gaat er met name om, om een toelichting te geven op het handboek, omdat het handboek zelf nogal compact is met een aantal honderden pagina's. Dus ik hoop in deze tien minuten als ik de tijd daarvoor mag krijgen jullie door een samenvatting heen te loodsen van het handboek. Aanleiding koppeling aan het bestaand beleid, een stukje uitleg voor welke Dordtse doel soort hebben we gekozen? Hoe moet het natuurinclusief bouwen gaan werken in Dordrecht? Dus uitgangspunten en basisregels en er zit ook een tweede deel in, dat is namelijk een maatregelencatalogus die we voor onze ondernemers, maar ook voor de interne organisatie hebben gemaakt, met goede voorbeelden van natuurinclusief bouwen. En hoe gaan we verder met het borgen van natuurinclusief bouwen in de stad? In het colofon zie je ook dat het een samenwerking is geweest van de stadsecoloog samen met de het groenblauwe opgaveteam en ook de bouwende stad, onze afdeling stedenbouw. We hebben samen ervoor gezorgd dat we tot dit eindproduct zijn gekomen en daar zijn we trots op. Eén feitje over de biodiversiteit, kijk even naar de plaatjes op de presentatie, is dat biodiversiteit niet alleen in natuurgebieden te vinden is, maar ook juist in de stad is heel erg veel dierenleven. Op de plaatjes vind je dus de muurplanten langs onze kademuren, maar ook insecten in de tuin die op bloemen afkomen. Zelfs een brugspin die echt alleen leeft op kunstwerken. Elementen zeg maar die hard zijn in de stad, gedraagt een beetje als de kruisspin. Dus zo zie je dat ook de stad echt een heel erg bijzonder stukje landschap is in Dordrecht. Maar die natuur staat onder druk met name in de stad. En op deze sheet heb ik geprobeerd daar een kleine samenvatting van uit te lichten, want we weten nog heel erg weinig over onze planten en dieren in Dordrecht. We doen daar dit jaar ook onderzoek naar met ons tienduizend soorten jaar. Zetten we met onze groene partijen ons voor in om meer kennis te vergaren over onze bijzondere flora. We weten wel dat het heel erg slecht gaat met onze biodiversiteit.

En hier staan een paar plaatjes van mogelijke oorzaken van de versteende stad tot klimaatsverandering en ook ontzettend veel infrastructuur in de stad die zorgt voor

verkeersslachtoffers. Zijn allemaal dingen die impact hebben op ons planten- en Dierenrijk. En je kunt dat ook zien aan hoe de trend ook is van de biodiversiteit in Nederland die staat ook helemaal onderin. Die trend is ook dalende en we weten eigenlijk op dit moment ook niet hoe die trend zich ook door zet. Reden om hier iets aan te doen en daarom hebben we gewerkt aan dit handboek. Allereerst staat buiten kijf dat we trots zijn op onze natuur, op onze landschappen, de Dordtse Biesbosch, maar ook de groenblauwe structuren die we willen ontwikkelen. En we weten ook dat die heel erg sterk onder druk staat. Dus natuurinclusief bouwen is een middel om de biodiversiteit te kunnen stimuleren, omdat ze juist in de stad voorkomen, maar om de een of andere reden het moeilijk hebben gekregen. Dus werken aan het handboek zorgt ervoor dat we balans gaan vinden in wonen in de stad, er zijn maar ook samen met de planten en dieren in Dordt. Dit is ook uiteindelijk begonnen door het convenant klimaat adaptief ontwikkelen, waar onze groenblauwe opgave team zich aan geconformeerd heeft. En vanuit dat idee is het idee ontstaan te werken aan het handboek en het is een lang proces geweest, zowel intern als extern, dus we hebben er ook met onze juristen hebben we er goed naar gekeken. Met ons team wonen, ruimtelijke ontwikkeling, stedenbouw, maar ook met externe zoals de provincie Zuid - Holland en andere ecologische adviseurs. Om te proberen om bijvoorbeeld de bijenorchis op dit plaatje, wat gevonden is op Amstelveen, een hele mooie plant ruimte te blijven geven, omdat die soort het met het bouwprojecten het moeilijk heeft gekregen. Hoe zit dat met het bestaand beleid? Want natuurinclusief bouwen is niet nieuw. Allereerst de omgevingsvisie 1.0 waarin we duidelijk hebben gezegd wij willen tienduizend woningen bouwen en vijfduizendbanen creëren en dat kan alleen als we toewerken naar een biodiverse stad. Dus de quote hier ook is daar uitgekomen als samenvatting. Ook de omgevingsvisie van de provincie Zuid - Holland hint hierop. Bij elk omgevingsplan moeten we de mogelijkheden voor natuurinclusief bouwen verkennen en ook in de welstandsnota staat er ook een vermelding dat we bij voorkeur ook natuurinclusief ontwerpen en ook in ons handboek, kwaliteitshandboek van de openbare ruimte en ook natuurlijk ons beleid voor de groenblauwe visie en het groenblauw programma hint hier ook heel erg sterk naar. We hebben middelen nodig waarmee we planten en dieren meer ruimte kunnen geven. En dat lukt ook nu door deze beleidsdocumenten te koppelen aan het handboek. Hier een plaatje van de Dordtse doelsoorten die wij hebben gekozen en dit heeft een uitleg. Dit zijn soorten die voorkomen in de stad en het moeilijk hebben gekregen. En elke soort is uniek, omdat het een eigen stukje biotoop vertegenwoordigt in Dordrecht. Van de muurplanten aan de kademuren tot de huismus in de achtertuin van de woningen of de watersalamander van de watergangen, elke soort vertegenwoordigt een heel klein stukje grasland of een stukje achtertuin en met deze soort liften ook andere soorten mee. Bijvoorbeeld ook bijen komen graag op bloemen af die voedsel geven. De bloemen die daarvoor nodig zijn gaan daarin mee. Dus het is de soort die er staat is niet de soort alleen, het is ook een soort van een vaandeldrager voor andere soorten die ook kenmerkend zijn voor de plek waarin zij leven in de stad. Het handboek maakt voorbeelden die we hebben uitgewerkt in de maatregelen catalogus voor deze doelsoorten, maar er is ruimte voor maatwerk. Je kunt zelf aan de slag met soorten die je kunt kiezen. Dus je bent niet beperkt tot deze lijst.

Dan de uitgangspunten, want deze is heel belangrijk. Allereerst natuurinclusief is dus een duurzame vorm van bouwen waarbij natuur de aandacht krijgt. Het is heel belangrijk daar de biodiversiteit bij te behouden of te stimuleren met de biotoop benadering en die

is heel simpel uit te leggen als wat hebben planten en dieren nodig om ergens te zijn, te overleven en zich voort te planten? Eigenlijk net als wij mensen. Dat hebben wij uitgedrukt die voorwaardes. wat trouwens een biotoop wordt genoemd, in zes v's. Ze staan hier ook. Als je die zes v's hebt in je openbare ruimte krijg je balans, krijg je de zwanen die op de achterkant van de foto's staan, de vlinders die op de voorgrond staan in balans duurzaam verbonden met elkaar. Hebben we die zes v's, dan komt het echt op termijn goed met de dieren waar we ons hard voor maken. Alleen die v's zijn er vaak nog niet. Vaak ontbreekt het aan een bepaalde v, bijvoorbeeld voedsel is er niet of de verbindingen zijn er niet. Er volgt een voorbeeld, de huismus in de eigen achtertuin komt op heel veel plekken voor in de stad. En dit zijn dan de zes v's die deze soort nodig heeft om te kunnen overleven en zich te kunnen voortplanten. Maar vaak ontbreekt het aan een of meerdere van deze v's in de stad, waardoor de huismus het moeilijk heeft gekregen. Bijvoorbeeld hierachter in de wijk Schil-west, ontbreekt het vaak aan groenblijvende beplanting en doordat die groenblijvende beplanting er niet of onvoldoende is, hebben ze geen veiligheid en komen ze in de problemen. Redenerend vanuit die gedachte dat je de biotopen nadering kiest, die voorwaarde die zes v's vinden we het belangrijk die biotopen die zo belangrijk zijn te behouden. Kies je voor deze aanpak en het lukt om in het bouwproject de biotopen te behouden hoeft je wat ons betreft niet verder natuurinclusief te bouwen, want je maakt gebruik van wat je al hebt in je gebied. Tast je dat aan, compenseer je dat door ook te werken met andere uitgangspunten. Belangrijk is, is dat natuurinclusief bouwen en ontwerpen standaard wordt bij bouwplannen, bij toekomstige bouwplannen dus anders dan het vaak optioneel was of bij voorkeur veranderen we dat nu naar het standaard doorvoeren van dit principe. Waarbij we kijken in elk bouwproject naar minimaal drie verschillende soorten en drie verschillende biotopen. Dat kan zowel voor een heel klein project waarbij je misschien in een achtertuin kijkt tot een heel groot project van schaalgrootte van een Maasterras. Wat we ook belangrijk vinden is dat we redelijk moeten zijn en dat we in elk bouwproject zoveel mogelijk dieren en planten willen helpen maar dat gaat niet lukken voor het hele dieren- en plantenrijk in Dordrecht en ook zal niet in elke situatie natuurinclusief bouwen mogelijk zijn. Wat heel belangrijk is, is dat voorzieningen die we maken voor flora en fauna onderhouden worden. Duurzaam zijn, omdat je vaak ziet dat voorzieningen gemaakt worden en ze daarna niet goed worden beheerd en ze daarna vervallen raken. En dan ben je helaas je nestkast voor een huismus kwijt. Ook heel belangrijk is dat we in elk bouwplan streven naar netto meer groen en/of blauwe waarden dan er verdwijnt, want verstening van de stad staat negatief in relatie tot de biotopen die we hebben voor planten en dieren. Een voorbeeld, voor het Dordthuis dat we nu aan het bouwen zijn hebben we gekozen voor een vijftal doelsoorten die je hier bovenin zit. We hebben gekeken naar de zes v's die er in en rondom het Dordthuis aanwezig zijn. Die hebben we op een lijst gezet en vervolgens hebben we gekeken van wat ontbreekt er eigenlijk nog? Wat zouden we in het Dordthuis moeten maken om geschikte en volledige biotopen te kunnen maken? We hebben gekozen voor kasten voor gierzwaluwen en vleermuizen. We hebben gekozen voor groene daken en we hebben gekozen voor verticale groene gevels.

Die maatregelen vertegenwoordigen dus de soort van v's die moeten complementeren aan het totale leefgebied. Dus het moeten die zes voorwaarden die wij willen hebben, die moeten hier dus in terug gaan komen in het project van het Dordthuis en dit zal ook voor mij het eerste bouwproject worden waarbij we ook echt natuurinclusief gaan bouwen en

ontwerpen. Dat was het verplichte karakter. Wij willen natuurlijk ook Dordtenaren heel veel goede voorbeelden geven van succesvolle maatregelen voor planten en dieren. Dat hebben we ook gedaan in een maatregelencatalogus dat is meegestuurd. In die catalogus kun je kijken wat je kunt doen om iets voor planten en dieren te kunnen betekenen in je bouwproject. Belangrijk is, is dat we in die catalogus moeten kijken naar de gebieden waar een ontwikkeling in ligt. Omdat het stadscentrum een wat andere uitgangspositie heeft dan bijvoorbeeld woonwijken waar meer ruimte beschikbaar is voor groen. Dus er is een onderscheid gemaakt in de verschillende stadstypes en als je dan kijkt naar de maatregelencatalogus. Stel je wilt zelf aan de slag in je tuin, je hebt bijvoorbeeld een uitbouw die je wilt hebben en je wilt aan de slag en iets doen. Stel, dit is op bedrijventerreinen dan zie je, het is wat onduidelijk hopelijk is het op het scherm wel beter te zien, dat we aan de rechterkant de doelsoorten hebben. Er staan kruisjes bij en alle verschillende maatregelen die je kan nemen in de bedrijventerreinen om de biodiversiteit te stimuleren met een aantal eisen waar je aan moet voldoen om goede biotopen te kunnen maken. Met een voorbeeld, denk aan de Aquamarijnweg, bijvoorbeeld op de Dordtse Kil. Daar is een bloemenberm ingezaaid. Dat zou heel goed één van de maatregelen kunnen zijn om natuurinclusief te kunnen bouwen en ontwikkelen. Hier een mooi voorbeeld van een bloemenmengsel die je dus kunt toepassen. Goed voor vlinders en voor bijen, te zien aan de linkerkant en daarmee kun je dus als je er vijfhonderd vierkante meter van aanlegt op het bedrijventerrein, één van die drie biotopen aanleggen die wij graag willen in het project gebied. Dus leg je hier je grasland met inheemse bloemenmengsel aan dan zijn wij tevreden. Met het handboek hebben we een stevige basis gelegd voor betere bescherming van onze biodiversiteit, maar met het vaststellen van ons handboek zijn we er nog niet. Er zijn een aantal stappen die we nog moeten zetten. Eén van die stappen is het aanpassen van de welstandsnota. We zien graag dat de voorkeur die er is opgenomen voor natuurinclusief bouwen, een standaard benoeming krijgt. Waarbij we met de, vanuit de ambtelijke organisatie graag meepraten over de voorwaardes van wanneer kan het bijvoorbeeld niet? Een voorbeeld is een klein bouwwerk. Is dat nou echt geschikt voor natuurinclusief bouwen? Dat mag je je afvragen. Ons kwaliteitshandboek van de openbare ruimte ook. We gaan van de voorkeur, gaan we naar standaard natuurinclusief bouwen en kijken wanneer het wel en niet hoeft. En wij moeten het handboek dus ook gaan opnemen, versleutelen in onze toekomstige beleidsstukken zoals in de nieuwe versie van de omgevingsvisie en toekomstig te maken omgevingsplannen. Dit was in, volgens mij meer dan vijf minuten, de toelichting. Dus ja, dit was mijn toelichting.

De voorzitter: En dan is natuurlijk het kijken naar de commissie of er vragen zijn richting de stadsecoloog? En ik zie daar niet helemaal verbazend een vingertje van de heer Groenewege.

De heer Groenewege: Dank u wel. Als Partij voor de Dieren worden we hier heel blij van, van dit soort documenten, maar alsnog een paar vragen. We vroegen ons bijvoorbeeld af hoe die doelsoorten tot stand of zijn gekozen? Want er werd aangegeven ze dekken allemaal samen het volledige Dordtse plaatje qua biodiversiteit af. Maar hoe is dan bepaald dat specifiek deze doelsoorten gekozen zijn? En daarin verbaasde het ons

bijvoorbeeld dat er maar twee plantensoorten in zaten en dat de vos er niet in voorkwam. Hoe zijn die keuzes tot stand gekomen?

Inspreker: Ja, dat is een duidelijke vraag. Wij hebben sowieso gekeken naar andere gemeentelijke handboeken natuurinclusief bouwen en we zien dat er vaak voor een zelfde set aan voorbeeld soorten gekozen wordt. Dus je moet het ook zien als voorbeeld soorten, dus het is niet, dit is niet het einde. Je mag in je bouwproject bijvoorbeeld rekening houden met icoon soorten van de provincie zoals zandhommels. Je mag kiezen voor beschermde soorten die je in je bouwproject tegenkomt. Je bent in die zin vrij in je keuze. Alleen het probleem is, is dat bouwende partijen vaak helemaal geen kennis hebben van biodiversiteit en natuurinclusief ontwikkelen. Dus die hebben voorbeelden nodig. Naast het feit dat deze voorbeeld soorten gekozen zijn op het biotoop wat ze vertegenwoordigen, vaandelldragers zijn voor bepaalde soorten hebben we ook gekeken naar van zijn het ook aaibare soorten zeg maar. Spreken ze tot de verbeelding. Egel en huismus zijn echt twee soorten die echt bij woningeigenaren meer aanspreken dan bijvoorbeeld een vleermuis. En we hebben ook echt gekeken naar de rode lijst status, de status van beschermde soorten. Er staan bijvoorbeeld twee muurplanten op die voorheen beschermd waren, maar nu niet meer, maar wel onder druk staan. Dus door natuurinclusief te bouwen hebben we door deze twee soorten op te nemen, hopen we de muurplanten voor de stad te beschermen. Dus wij werken nu met voorbeeld soorten. Dit is dus niet, het is een niet limitatieve lijst.

De voorzitter: Mijnheer Van der Meer.

De heer Van der Meer: Dank u wel voorzitter. Ik heb twee vragen. Bij natuurinclusief bouwen denk ik ook aan de natuur die er al is voordat er gebouwd gaat worden. Dan zijn er ook vaak soorten aanwezig. In hoeverre speelt het handboek daarop in? Met andere woorden, wordt er ook geprobeerd om zoveel mogelijk de natuur die er al is in stand te houden? De tweede vraag gaat aansluiten bij die, bij die doelsoorten. In de toelichting klinkt nu alsof een projectontwikkelaar bij wijze van spreken, hoe groot het project ook is en waar het project ook is, vrijelijk mag kiezen welke doelsoorten die zou willen kiezen. Waar het gaat over natuurinclusief en biodiversiteit kan ik mij ook voorstellen dat je juist behoefte hebt om daar wat meer sturend in op te treden. Van welke biotopen zijn waar nodig om voor het dierenleven in de hele stad voldoende ruimte te hebben, voldoende ecologische verbinding te hebben en dat soort dingen. Dat zijn mijn vragen.

Inspreker: Ja, twee hele goede vragen. Over het rekening houden met bestaande natuur hebben we een uitgangspunt opgenomen. Dat is namelijk dat je niet natuurinclusief hoeft te bouwen of te ontwerpen als je om de natuur heen bouwt. Dat betekent dat als je de groen zone hebt, bijvoorbeeld zoals we waar we op Amstelveen aan werken, we werken daar met het bestaande groen.

Weet jij dat te behouden dan behoud je de biotopen ook en dan voldoe je eigenlijk aan de geest van het bouwen, omdat je dat dan niet meer hoeft te doen. Want je bouwt wel, maar je maakt gebruik van de waardevolle assets die je al hebt. Weet je die te behouden, hoeft je eigenlijk niet zo heel veel meer te doen. Over de andere vraag, de doelsoorten. Het handboek is gemaakt voor de hele stad. Wat betekent dat we voor het buitengebied natuurlijk een hele andere situatie hebben dan in de stad. In de stad werken we vaak met bouwende partijen die weinig kennis hebben van planten en dieren

en hebben dan behoefte aan guidelines. Die guidelines geven we ze dan ook door in aanbestedingsdocumenten ook eisen te stellen. Bijvoorbeeld dat we kijken welke doelsoorten veel voorkomen in de wijk en die ook aandacht behoeven, terwijl we in het buitengebied eigenlijk een hele andere situatie hebben. Bijvoorbeeld dat je ziet dat er problemen zijn met reeën, bijvoorbeeld op plekken waar ze vaak worden aangereden. Dus dan ga je op een hele andere manier kijken eigenlijk naar een oplossing. Dan zou je het kunnen werken aan de veiligheid zeg maar voor reeën. Dus het zit hem er ook meer in dat die sturing er inderdaad ook wel komt ambtelijk gezien en die komen dan met name dan ook vanuit de bouwprojecten af waarbij we in aanbestedingsdocumenten kwaliteitscriteria meegeven in bouwenvelops, maar ook graag de vrijheid willen laten aan bouwende partijen. En ook als je in een hele andere situatie zit, want bouwen in de natuur of bij een natuurgebied is iets heel anders dan in de dichte stad.

De voorzitter: Ik zie dat er geknikt wordt, dus het is duidelijk. Mevrouw Schnabel en dan de heer Van Dam Timmers.

Mevrouw Schnabel: Dank u wel en bedankt voor de uitgebreide presentatie. Ik was benieuwd hoe is nou precies tot die twee procent gekomen van de bouwkosten? En daar in vervolg vroeg ik me ook af hoe wordt het nou getoetst of gehandhaafd, omdat het in de begroting wordt meegenomen? En ik me kan voorstellen dat, dat dan verdekt opgesteld staat en je natuurlijk wel wil dat dat gebeurt dus niet meer.

De voorzitter: ik zit even te denken of dit al een vraag is voor de stadsecoloog. Ja nou ja, oké ik geef dat even weer maar er kan een antwoord op worden gegeven hoorde ik. Gaat uw gang.

Inspreker: Ja, daar heb ik me ook mee bezig gehouden, omdat dan komt het woordje redelijk toch ook weer even terug, van zijn kosten in verhouding tot project zeg maar. Wordt dat niet zo zwaarwegend dat je te veel gaat doen? En er zijn ervaringscijfers bekend vanuit de Vereniging van Nederlandse gemeentes. De gemeente Groningen heeft bepaalde cases uitgezocht en berekeningen gemaakt van wat er op bedrijventerreinen en in woningbouwprojecten allemaal gebeurd en kwam tot dit cijfer uit. Gemiddeld twee procent van de bouwkosten of vanuit de gerek zeg maar benoemd. Het is denk ik ook goed dat in de brief ook staat dat we daar goed op moeten letten op wat de bouwkosten zijn. In relatie tot het totale budget wat we hebben, bijvoorbeeld voor bouwprojecten in de stad. Daar gaan we op monitoren en dus daar gaan wij gegevens, maar die moeten we dus verzamelen. Nu verwacht ik niet...Ik denk dat het juist goed is om zulke data te hebben, want als je ziet dat je eigenlijk buiten de pas loopt ten opzichte van andere ambities, je die ook moet gaan bijstellen en dat is nou ook juist denk ik de kracht van de natuurinclusief bouwen.

Dat als bepaalde elementen niet lukt, je dan niet moet denken van oké ik geef op ik doe niks meer. Dan ga je kijken naar andere alternatieven. En dat is nou met natuur, met maatwerk heel erg goed mogelijk door bijvoorbeeld een andere wind in te slaan, door andere doelsoorten te kiezen. Of voor andere maatregelen te gaan. Dus daarin kun je denk ik ook met bouwkosten ook echt voor juist natuurinclusief bouwen heel goed sturen op het binnen de redelijke perken houden van de bouwkosten. Is dat een voldoende antwoord op uw vraag?

De voorzitter: Zo te zien wel. Mijnheer Van Dam Timmers.

De heer Van Dam Timmers: Dank u voorzitter en dank ook voor alle stukken die we hierover konden lezen, over natuurinclusief bouwen. Het is denk ik goed om rekening te houden met al het groen wat we hebben en ook, denk dat het ook goed om rekening te houden dat, dat heel vaak nadat een bouwproject gerealiseerd is netjes weer wordt vervangen door stenen muren die rondom tuinen komen te staan en zoals we overal in onze stad ook zien. Wel een paar vragen, technische vragen, want uiteindelijk is dit toch natuurlijk een technische sessie. En ik ben wel benieuwd naar wat nou de feitelijke gevolgen zijn van dit handboek, want aan de ene kant staan er op sommige plekken staat van er is heel veel ruimte en het gaat om dat de voorkeur natuurinclusief dat, dat natuurinclusief de standaard gaat worden. Dus dat is de feitelijke verandering. Maar tegelijkertijd staan er ook richtlijnen in met minimale eisen. En ik vind dat ergens een beetje conflicterend ten opzichte van elkaar. Gaat het nou om minimale eisen of gaat het om voorkeuren die er dan zijn waar mensen uit kunnen kiezen? En dat sluit ook wel een klein beetje aan bij de vraag van mevrouw Schnabel. We hebben natuurlijk heel veel eisen die we stellen. We willen betaalbare woningen, we willen er veel, we willen goedkoop, willen ze op alle plekken, we willen niet in het groen bouwen, maar tegelijkertijd willen we wel meer inwoners. En dat brengt mij tot de vraag van hoe prijsopdrijvend is het? Welke prioriteit stellen we aan die eisen? En hoe dwingend of niet dwingend is dit nou bedoeld?

De voorzitter: Ja, ook weer dat ik weer denk iets voor de stadsecoloog? Maar hij wil toch antwoord geven geloof ik.

Inspreker: Ja, daar is goed over nagedacht. Die uitgangspunten die er net zijn benoemd, misschien moet ik even terug. Maar het belangrijkste is de biotoop benadering. Dus dat je uitgaat van de voorwaardes die planten en dieren hebben om ergens te zijn, te overleven en zich voort te kunnen planten. Daar moet je van uitgaan. Je wilt ook echt iets terugdoen voor de stad. Dat betekent dus ook dat je voor drie soorten of voor drie, minimaal drie biotopen maakt. Wij hebben dat heel goed afgewogen of dat kan, gezien de verschillende schaalgroottes van projecten. Dat kan en de kosten blijven wat ons betreft ook echt binnen de perken. Want het is een Maasterras project, daar is vanwege de grote schaalgrootte veel aantasting. Dus is daar ook meer nodig voor het sleutel natuurinclusief bouwen en ontwikkelen. Terwijl je in een uitbouw in een achtertuin eigenlijk misschien met de gedachte al akkoord kunt gaan, zeg maar als dat al alleen wordt meegenomen. Dat de schuttingen bijvoorbeeld toegankelijk worden gemaakt voor een egel. Zoiets kleins kan het zijn. Het is ook heel belangrijk, dat is ook een eis dat ze onderhoudbaar zijn.

Dus dat er dus ook over beheer - en onderhoudsplannen goed wordt nagedacht aan wie je dat overdraagt en hoe dat geborgd wordt. Ik denk dat, dat de belangrijkste elementen zijn. De voorbeelden uit de maatregelencatalogus. Daar staan inderdaad ook eisen bij. Alleen die eisen die zijn er niet zozeer dat ik bij die eisen daar scherp op ga letten. Die eisen zijn er om als je namelijk niet voldoet aan die eisen, je waarschijnlijk nooit die soorten krijgt die je graag wilt in je plannengebied. Dus betekent bijvoorbeeld, stel je wilt in je uitbouw een vierkante meter groen dak erbij maken. En dan denk je dat is goed voor die soort die ik graag wil, want die kan daar broeden. Eén vierkante meter is nooit genoeg, dus dat betekent dat je gewoon ook wil je daarvoor gaan meer dak oppervlak

nodig hebt met een percentage groen. Lukt dat niet, dan kan je in de maatregelencatalogus eens kijken naar van oké, dit lukt maar niet, wat lukt mij dan wel? En er is altijd iets wat je wel kunt doen. En ik denk dat daarin die eisen met name erop zitten van trekt dit de dieren aan die ik graag wil hebben.

De voorzitter: Nog een vervolgvraag van de heer Van Dam Timmers.

De heer Van Dam Timmers: Heel kort. Dat ging even over de vraag en misschien kan de wethouder die beantwoorden. Het is wel echt een technische vraag van welke prioriteit hebben die verschillende maatregelen dan? Want wij stellen heel veel prioriteit op het gebied van betaalbaarheid ook aan huizen. Op het gebied van natuurinclusiviteit. Op het gebied van bijna energieneutraal of zelfs energieneutraal. En je kan niet altijd alles en dan vraag ik me af als je zo'n handboek als dit hebt hoe, waar ligt die dan in de prioritering?

De voorzitter: Ik hoor nu aan mijn rechterkant inderdaad wat gerommel en volgens mij gaat nu de wethouder deze vraag beantwoorden.

Mevrouw De Jonge: Ja, dank u voorzitter. Er werd inderdaad expliciet naar de wethouder gevraagd. Dus dan doet de wethouder dat natuurlijk met alle liefde. Wat goed is om te weten toen we hiermee bezig waren, hebben we ook gedacht van wat gaat dit doen? U heeft in ieder geval inzicht gekregen in het kostenplaatje, twee procent. Dat is niet niks. Tegelijkertijd is het ook weer niet het bedrag waarop dingen kunnen afketsen. We hebben daar met elkaar ook over gesproken van laten we dit ook even toetsen voordat we het gaan vaststellen in onze samenleving. Bij de ontwikkelaar, bij de aannemers die er zijn. Van wat doet dit nu als we dit zouden gaan vaststellen en aan u gaan vragen? Nou, er is eigenlijk geen enkele negatieve reactie op gekomen, zelfs van fijn dat het ook zo duidelijk wordt uitgelegd wat we nou eigenlijk moeten gaan doen, want eigenlijk zit het best wel in heel veel andere wetten wordt al gevraagd van u moet rekening houden met en nu krijgen we eigenlijk heel concreet aangereikt van waar zouden we nou kunnen kijken? Waar kunnen we bij inschrijving ook richting de gemeente hebben laten zien waar we voor kiezen en eventueel een gesprek over hebben. En waar we het ook met elkaar over gehad hebben, is van als het echt heel veel stapeling van eisen is, dat je dan het gesprek ook met elkaar moet aangaan. Van dan moet er een keus gemaakt worden. Maar om eerlijk te zijn met de reacties die we kregen uit de markt denken wij niet dat dit per definitie een groot obstakel gaat zijn om te zeggen van dat, dat zou blokkeren dat we willen inschrijven of dat ze zouden willen ontwikkelen.

De voorzitter: Nog een vervolgvraag? Laatste dan natuurlijk.

De heer Van Dam Timmers: Heel kort en misschien is dat niet voor deze sessie. Ik constateer net helemaal in het begin ook dat we op zich altijd wel mooie plannen hebben en ook voor de continuïteit. Maar dat je ziet is dat in al die projecten dan een jaar of na twee jaar dat al die mooie ambities verdwenen zijn. Dus dan geven we er wel veel geld aan bij de start aan uit. Maar volgens wordt er niet op gehandhaafd en dat ben ik benieuwd van in dit...Ik kom niet helemaal tegen in dit handboek zeg maar hoe dat dan georganiseerd zou zijn.

De voorzitter: Waarvan akte. Mijnheer Den Heijer.

De heer Den Heijer: In aansluiting op de vragen van het CDA. Hoe zien wij precies de volgorde in onze ambities? De grootste opgave is de bouw ambitie en dit wordt geschakeld aan nu natuurinclusie ambitie. Dus hoe kijken we daar dan technisch gezien naar? En vind dat ook lastig om het alleen bij u neer te leggen, als de ecooloog eerlijk gezegd. Tweede punt is eigenlijk, gewoon heel scherp gesteld. Het zou tienduizend euro extra kunnen kosten om een huis neer te zetten. Bij wie gaat die rekening landen? Want als de ontwikkelaars enthousiast zijn dan zou ook de conclusie kunnen zijn dat die rekening gewoon bij de hypotheekaanvrager kan komen. En dat is namelijk degene die een woning koopt. Wat kunt u daarover vertellen?

De voorzitter: Ik zit te kijken. Ik vind het te politiek worden, dus dan... Ja, nee het is geen technische vraag toch? De heer Den Heijer heeft nu de pech dat ik voorzitter ben dus... De stadsecoloog die gaat pogen om daar een antwoord op te geven.

Inspreker: Een technisch antwoord, ik ga het proberen. Onze omgevingsvisie die we hebben vastgesteld, is daar volgens mij heel duidelijk in. Die hebben we met zijn allen vastgesteld en daarin staat wij gaan tienduizend woningen bouwen en vijfduizend banen ontwikkelen en dat lukt ons alleen als we voldoen aan zeven doelen. En één van die doelen is toewerken naar een biodiverse stad. Ik wil daar verder ook bij aan toevoegen dat het misschien initiële extra bemoeienissen, bouwkosten, nog meer regels zijn. Maar als je ook kijkt naar de meerwaarde van natuur in de stad biedt dat ook een oplossing voor de problemen waar we nu mee te maken hebben, zoals de stikstofcrisis. We krijgen een waterkwaliteitscrisis komt er ook aan. Het is ook duidelijk bewezen, berekend door bureaus die zich daarmee bezighouden dat als je een in een natuurinclusieve stad zit, je bijvoorbeeld voor bijna de helft het stikstofprobleem ook de baas kunt zijn. En daarbij is biodiversiteit ook onmisbaar voor ons, omdat we afhankelijk zijn van bestuiving van gewassen. Ze helpen ons bij het in toom houden van ziekten en plagen. En geven ons ook minder overlast. Denk bijvoorbeeld aan de vleermuizen die duizenden muggen overlast, die voor overlast zorgen kunnen wegvangen. Dus ik denk dat we gewoon moeten zoeken naar een nieuwe balans, waarbij we heel erg goed in de gaten moeten houden dat we met stapeling van ambities te maken hebben. Maar dat natuurinclusief bouwen een ambitie is die we erbij kunnen hebben en wat mij betreft ook aanvullend zou moeten zijn, omdat het ook een antwoord geeft op de vragen waar we ook vandaag voor staan.

De voorzitter: Aanvullend nog mijnheer Den Heijer.

De heer Den Heijer: Goed. Misschien bewaar ik het voor een ander moment inderdaad om over die kosten door te gaan. Maar we zijn vorige week bijvoorbeeld ook meegenomen in de ambitie om bijvoorbeeld koploper te zijn in circulair bouwen. En hoe vertaalt dat zich dan door, of hoe verhoudt dat zich tot natuurinclusief bouwen. Want u sprak net ook over die stapeling. Kunnen, is dat één en hetzelfde of is dit iets anders daarnaast?

De voorzitter: Is dit een stapeling?

Mevrouw De Jonge: Het is niet per definitie een stapeling, want juist door circulair en daarmee natuurlijke producten te gaan gebruiken, kun je het ook in elkaar gaan combineren. Daar is ook doel van circulariteit, naast dat je de grondstoffen probeert te

bereiken, probeer je het ook gelijk in een comfortabele leefomgeving in te bouwen. Waarmee in principe ook de natuurinclusief bouwen en ontwikkelen, een plek geeft. Dus die twee zie ik niet zozeer op gespannen voet staan met elkaar.

De voorzitter: Mijnheer Van der Meer.

De heer Van der Meer: Voorzitter, ik werd even getriggerd door wat gezegd werd over hoe er als het ware, wat als het ware het doel is hè? Het gaat niet om het handhaven van al die maatregelen die in die tabel staan, maar dat gaat erom dat biotopen worden gerealiseerd waarin de doelsoorten goed kunnen leven. Als nou blijkt, het voorbeeld van het Dordthuis is gegeven. Hoeveel atalanta's moeten er op de Spuiboulevard vliegen in welke periode om te concluderen dat we ons doel hebben bereikt? U begrijpt dat is een beetje flauw geformuleerd zo, maar hoe houden we er zicht op of we realiseren wat er gebeurt? Ik neem aan dat we het Dordthuis niet gaan afbreken als er te weinig atalanta's zijn.

De voorzitter: Het is in feite monitoring wat u vraagt? En dan de atalanta, ik neem aan dat het een vlinder is toch? Eén keer goed. Dat is één van de vijf doelsoorten. Ik geef mezelf even een schouderklopje. De stadsecoloog.

Inspreker: Het is inderdaad belangrijk voldoende te monitoren, dus wij proberen de verplichting tot monitoren ook zoveel mogelijk op te leggen en ervoor te zorgen dat, dat gedaan wordt. Op Amstelwijck is dat ook bijvoorbeeld een hele belangrijke. Dus het is ook wel een hele nieuwe vraag en voor mij vind ik niet eens zozeer relevant hoeveel atalanta's we hebben op het Dordthuis, maar hebben we het biotoop gemaakt waarmee alle atalanta's en alle vlinders en het hele insectenrijk wat zich associeert, op dezelfde manier gedraagt als een atalanta, weten zij de tuinen in het Dordthuis te vinden. Als dat is gelukt, dan ben ik al blij. Dus het gaat niet eens zozeer om die atalanta, maar om meer ook wat die atalanta vertegenwoordigt en ook breder dan dat. Hoe aantrekkelijk dat ook is om er zelf ook te zijn in je eigen pauze zeg maar, dus het is ook in die zin ook echt dubbel. Worden mensen er ook gelukkiger van? Zo krijg je ook de balans wat mij betreft. Dus het antwoord is monitoren, ja.

Hoeveel atalanta's er zelf zijn, leuk, maar het biotoop wat we willen maken is het belangrijkste, dus misschien moeten we daarop monitoren.

De voorzitter: We gaan in ieder geval niet vlinder tellen. Ik zie de heer Groenewege.

De heer Groenewege: Dank u wel. Ik was benieuwd naar die behoud doelstelling. Want ook als ik het stuk lees dan staat daar behoudt biotopen van doelsoorten door inpassing of versterking biotopen door natuurinclusief te bouwen en te ontwikkelen. Het is niet een heel lekker lopende zin. Misschien kan daar nog naar gekeken worden maar vooral dat, dat behoud van biotopen centraal staat. Als je dan bijvoorbeeld kijkt naar het Maasterras, wat nu gewoon een soort betonnen vlakte is. Waar je nog niet dood gevonden wil worden, maar waar nauwelijks biotoop is. Als je dan inzet op behoud van biotopen, dan ga je daar weinig realiseren. Dus is daar dan misschien de doelstelling om iets in te passen of toe te voegen in plaats van te behouden?

Inspreker: Ja, dat is inderdaad cryptisch. U hebt daarin gelijk. Daar kan je, als je er zo naar kijkt, kan je hem zo uitleggen. Maar nu is op het Maasterras wel degelijk biodiversiteit aanwezig. En het hele gebied wordt op de schop gelegd, dus er komen toch vier of vijf beschermde soorten voor. Wat al maakt dat wat je zegt niet klopt. Dus juist door ook dan dat stukje behoudt dat lukt ook helemaal niet. Want het Maasterras gaat honderd procent over de kop. Dan zit je al aan compensatie en het principe van natuurinclusief bouwen. Waar je misschien wel naar kan kijken is als we kijken naar Amstelveen met veertig procent groenblauw bouwen en in hoeverre kunnen we daar gebruik maken van het bestaande groen? En daar de biotopen die daar nou juist zo waardevol zijn, bijvoorbeeld voor die egels, hoe kunnen we die morgen behouden? En dat is waar we ons op Amstelveen ook voor hard maken. Dus eigenlijk kan je zeggen op Amstelveen is iets waar je dan kan zeggen van we hebben bossages, die willen we behouden, die willen we sterker maken voor de egel. Dus we zijn ook nu met tijdens die werkzaamheden ook echt proberen we die bossen goed te beschermen tegen de bouwactiviteiten. Dat kan je als een heel mooi voorbeeld zien. Denk dat we op Amstelveen aan een combinatie aan het werken zijn. Inpassen en beschermen wat we hebben. En tegelijkertijd bij de woningen en het hele plangebied, het hele ziekenhuis wat op de kop is gegaan opnieuw opbouwen en versterken door bijvoorbeeld ook voldoende waterbergingen te maken die ook goed zijn als natuurvriendelijke oever waar ook juist bloemen zich kunnen ontwikkelen voor de bijen. Dus ik denk, het principe is wel bouw je eromheen, hoeft je niks te doen. Maak je het kapot, moet je het compenseren door te kijken naar van wat zijn de uitgangspunten en de basisregels voor natuurinclusief bouwen? We gaan dan uit van die basisregels die we hebben. Het maatregelencatalogus is daarin een gewoon een voorbeeld document van waar je jezelf kunt door laten inspireren. Die eisen zijn er om te borgen dat er gewoon goede basis worden gevormd voor de soorten zodat ze er ook echt gaan komen. Met beheer en onderhoud en afspraken erover naar de volgende eigenaar of gebruikers van het terrein proberen we te borgen dat zulke voorzieningen duurzaam blijven bestaan.

De voorzitter: Nog een aanvullende vraag?

De heer Groenewege: Voorzitter, nog een verhelderende vraag, want misschien was het Maasterras dan geen goed voorbeeld, maar in het theoretische geval dat we ergens een vierkante kilometer in Dordrecht hebben waar echt niks leeft. Dat je daar iets gaat bouwen, moet je dan de biotopen daar behouden, dus niks realiseren qua natuurinclusief bouwen of moet je daar dan wat realiseren als dit handboek wordt gehanteerd?

Inspreker: In het landbouwgebied zijn van zulke gebieden te vinden, ecologische woestijnen met geen waarde. Ik denk dat je daar moet gewoon moet kijken naar de gedachtegoed zeg maar van het handboek. Dat is de biodiversiteit stimuleren. Als er nu niks is en je wil juist wel wat, want bijvoorbeeld er komt een nieuwe woonwijk met veertig procent groenblauw, dan wil je die doelen daar graag in verdisconteerd hebben. Dus dan moet je wat mij betreft als je er niet uitkomt naar de gedachtegoed kijken. En dat is de biodiversiteit stimuleren in Dordrecht.

De voorzitter: Nog één en dan gaan we naar mevrouw Schnabel.

De heer Groenewege: Het is eigenlijk een andere vraag, maar dan zou ik ophouden voor nu in ieder geval. Het viel me op dat twee varen dus onder de doelsoorten vallen die in

kades groeien. Dus ik vroeg me af, het is niet zo dat we aan de lopende band kades realiseren in Dordrecht dus bij de kade ontwikkelingen die we doen, worden die doelsoorten dan ook steeds meegenomen?

Inspreker: Tot nu toe niet. En dat is tot 2017 wel gedaan, omdat ze nog beschermd waren. Maar die beschermingswerking is vervallen. Dus op dit moment hebben wij geen verplichting om rekening te houden met kademuurplanten bij vervangingsprojecten voor versteviging van kademuren. Daarom is dit handboek ook juist nodig. En deze twee soorten, omdat er eigenlijk geen andere sleutel is om aan te draaien zeg maar. Dus betekent dat we zelf als gemeente aan zet zijn daarvoor wat te bedenken om belangrijke muur vegetaties te behouden voor de stad. En het zijn ook vrij zeldzame types. Haal je ze weg, krijg je ze ook niet makkelijk terug. Dus de vervangingswaarde, haal je ze weg haal je ze heel moeilijk weer terug omdat je een ontwikkeltijd nodig hebt en je bent afhankelijk van vogels of zo of ook door het erosie van vroeger. Dus die twee soorten zijn juist gekozen, omdat ze doordat ze weg zijn gevallen tegen een beschermde status mogelijk bedreigd worden als we hier niet rekening gaan houden met natuurinclusief bouwen. Dus door dit te koppelen aan onze kaderonderhoudsprogramma's gaan we natuurlijk deze twee soorten hieraan koppelen en werken aan goede bestendige biotopen.

De voorzitter: Ik kijk even naar mevrouw Schnabel en dan gaan we zo meteen even richting een conclusie denk ik zo langzamerhand. Mevrouw Schnabel.

Mevrouw Schnabel: Dank u wel. Ik was benieuwd hoe de wijken worden meegenomen met betrekking tot het stimuleren van natuurinclusief bouwen. Of althans in bestaande bouw, hoe je daar hoe daar dan op ingezet gaat worden?

Inspreker: Ja, dat is ook onmisbaar. Onze tuinen, maar dit gaat echt over grote bouwplannen en woningbouwprojecten, herstructureringen. Wat we wel doen is proberen met Weizigt en ook met dit handboek, proberen tuineigenaren te inspireren om ook zelf aan de slag te gaan met de tuinen en daarvoor zoeken we ook echt koppelingen met bijvoorbeeld MOP projecten waarbij we gewoon ook echt met bewoners praten. En ja, wij hebben bijvoorbeeld ook een aantal subsidies gelukkig ook binnengehaald met de groenblauwe opgave Green dance. We hebben Biodiverse Cities, maar dan we ook echt ook met hulpmiddelen proberen die dat... De tegels eruit en plantje erin, het principe daarin te kunnen krijgen. Alleen dat dat blijft voorlopig bij stimuleren en dit handboek helpt daar een beetje bij, maar kan niet afdwingen dat, dat anders gaat in de tuin dan we misschien zouden willen.

De voorzitter: Nee, het is bouwen en ontwerpen, natuurinclusief. Mevrouw Schnabel, nog een vraag?

Mevrouw Schnabel: Ja, nee, omdat ik stelde de vraag omdat er ook stond biodiversiteit beschermen en bevorderen in bebouwde '...'

De heer Van Dam Timmers: Ja, dank voorzitter. Toch nog technisch even een zorg. Ik stipte het net ook al even aan. Het is natuurlijk mooi als je bij een bouwproject in

aanvang iets probeert te realiseren. Maar ik vraag me toch af, we kunnen dit handboek zo meteen hebben en toch kan er, dan is het standaard bij aanleg, maar wat zijn nou de technische opties om dat dan ook te borgen voor daarna? En dan denk bijvoorbeeld aan bouwprojecten in Krispijn en de Patersweg. Allemaal mooi ingetekend, groen. Ik zie de heer Groenewege, die fietst er ook wel eens langs. En daar staan nu bijna uitsluitend stenen muren rondom tuinen die voor de rest netjes gevoegd zijn ook die tuinen waardoor het hemelwater ook nog op de openbare weg land, maar dat lost dit handboek toch dan niet op? Zie ik dat goed of zijn er andere opties?

De voorzitter: Ja, ik ga hem niet beantwoorden in ieder geval.

Mevrouw De Jonge: U vraagt eigenlijk naar als je eisen aan de voorkant stelt, hoe waarborg je dat, dat voor de eeuwigheid in het gebouw aanwezig blijft? Ja, dat is natuurlijk altijd lastig. Als we eisen stellen aan een gebouw en zoveel jaar gaat de volgende eigenaar de pui eruit gooien, zet iets anders neer en dan hebben we gelukkig onze welstandscommissies die beoordelen of als het vergunningstechnisch route is om zo maar te zeggen, dus daar zit echt wel borging in. Naast dat kijken we, dat hebben we ook opgeschreven, dit traject gaan we sowieso evalueren, omdat we willen weten hoe het werkt. Omdat het voor ons ook allemaal nieuw is, dus daar zitten we bovenop. In Amstelveen hebben we dit bijvoorbeeld gedaan. We zijn al een keer wezen kijken van wat gebeurt er nu met die huizen nu ze opgeleverd zijn en je eigenlijk de regie niet meer hebt? Dan gaan we ook echt wel nu toch kijken van kunnen we gewoon bij die huizen aan gaan bellen die toch die voortuin niet met veertig procent bijvoorbeeld hebben ingericht? Dus daar willen we ook echt wel naar gaan kijken. Maar je merkt ook aan ons, het is even zoeken van hoe gaat dat werken? Hoe gaan mensen daarop reageren? Sommige zijn laaiend enthousiast over hoe ze het bijhouden wat we ook echt met ze hebben afgesproken bij de koop van het huis.

Daar ligt het ook weer vast. Dus we hebben echt wel de instrumenten om, als je wil te gaan monitoren en eventueel door te pakken. Maar laat ons eerst even die ervaring opdoen. Hoe reageren mensen erop? En als het niet werkt zoals we denken dat het moet werken dan moeten we verder gaan kijken hoe je meer in de formele zin wil gaan aanspreken en eventueel wil handhaven, vind ik nogal een zwaar woord. Maar ja, dat is uiteindelijk wel de route die voor ons open ligt als je je niet houdt aan de afspraken waar je voor getekend hebt.

De voorzitter: Ik ga hier even niks op zeggen. Toch weer een politieke uitspraak, handhaven en zo. We hebben gewoon een raadsinformatiebrief hier en we hebben in ieder geval een gloedvol betoog gehad van de stadsecoloog over dit handboek. En dan is de vraag aan de commissie of dit voldoende behandeld is op deze wijze? En dat we dan deze RIB gewoon als, in ieder geval ter kennisname door kunnen sturen naar de raad. En ik zie wat dat betreft dat iedereen knikt. En dan wil ik dat in ieder geval afsluiten met dank natuurlijk aan de stadsecoloog, en dan wens ik u nog een prettige avond.

Aldus vastgesteld in de raadsvergadering van 2024.

De griffier,

De voorzitter,

A.E.T. Wepster

A.W. Kolff